

บทที่ ๕

คุณค่าของบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

นักวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมโดยทั่วไปมักให้ความสำคัญกับการประเมินคุณค่าวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ การพิจารณาคุณค่าค่อนข้างเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ไม่สามารถทำให้แน่นอนตายตัวได้ แต่พอกำหนดเป็นเกณฑ์ได้โดยมักพิจารณาถึงผลกระทบต่อผู้อ่านในด้านของความเพลิดเพลินทางอารมณ์ และด้านสติปัญญาหรือความคิดอ่าน ในส่วนของบทละครซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการแสดง การพิจารณาคุณค่าย่อมต้องมองในภาพกว้างนอกเหนือไปจากการเป็นวรรณกรรมเพื่อการอ่าน เพราะบทละครแต่งขึ้นเพื่อใช้แสดงละคร จึงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ นักแสดง ผู้กำกับการแสดง ฉาก เครื่องแต่งกาย รวมถึงผู้ร่วมงานทุกฝ่าย เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวความรู้ตึกนึกคิดที่มีอยู่ในบทละคร ไปสู่ผู้ชม

การพิจารณาคุณค่าของบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จะแบ่งเป็น ๓ ประเด็นใหญ่ ๆ คือ คุณค่าทางด้านสำรับอารมณ์ คุณค่าทางด้านพัฒนาสติปัญญา และคุณค่าทางด้านพัฒนากิจกรรมในโรงเรียน

๕.๑ คุณค่าทางด้านสำรับอารมณ์

จุดมุ่งหมายของบทละครทุกรูปแบบคือทำให้ความเพลิดเพลินและพึงพอใจแก่ผู้ชม ผู้ชมจะได้รับความสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจและผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ การได้เห็นเหตุการณ์และพฤติกรรมของตัวละครที่แปลกและน่าสนใจจะช่วยกระตุ้นอารมณ์ สร้างความตื่นเต้นเร้าใจ เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อและจำเจ ทำให้ผู้ชมมีประสบการณ์ที่น่าสนใจขึ้น

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นบทละครที่อ่านสนุก สามารถพิจารณาได้ทุกถ้อยคำและอ่านซ้ำได้อีกเมื่อต้องการ และเมื่อนำเสนอในรูปแบบของการแสดงก็สามารถสร้างความเพลิดเพลินพึงพอใจให้แก่ผู้ฟัง หรือผู้ชมได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ความสนุกเพลิดเพลินเกิดจากส่วนประกอบด้านต่าง ๆ เหล่านี้ คือ โครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และภาษา* ดังรายละเอียดต่อไปนี้

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ ๓ และ ๔

๕.๑.๑ โครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ส่วนใหญ่เป็นบทละครขนาดสั้น มีลักษณะโครงเรื่องที่ไม่น่าซับซ้อน มีการเปิดเรื่องด้วยการปูพื้นเหตุการณ์หรือตัวละครที่กระชับเพื่อนำไปสู่เหตุการณ์หลักในเรื่อง โดยเร็ว เช่นเรื่องข่าวดี เมื่อรักจริง ดินแดนของพระพุทธองค์ ตามเถอด^{*} บทละครบางเรื่องนอกจากมีลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีความน่าสนใจเป็นพิเศษเพิ่มขึ้นอีกด้วย คือ มีปัญหาขัดแย้งชัดเจน นำไปสู่จุดสนใจและจบลงในเวลาอันจำกัดได้ดี เช่น เรื่องยังเป็นรอง เปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ภายในห้องแต่งตัวซึ่งตัวละครกำลังสวดภาวนายู่กับการเตรียมตัวออกแสดงในงานโรงเรียน จากนั้นนำไปสู่เหตุการณ์หลักคือ ัญชติซึ่งครูกำหนดให้แสดงเป็นตัวนางบุษบาถูกครูลงโทษไม่ให้แสดงและให้มาติซึ่งเป็นนักเรียนที่ฝึกไว้เป็นตัวสำรองเป็นผู้แสดงแทน ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นภายในใจของมาติเพราะใจหนึ่งอยากแสดงแต่อีกใจหนึ่งเห็นว่าฝีมือคนด้อยกว่าและทุกอย่างได้เตรียมไว้สำหรับัญชติแล้ว ในที่สุดเธอจึงตัดสินใจบอกครูว่าเธอว่าไม่ได้เพื่อให้เพื่อนได้แสดงตามเดิม

การดำเนินเรื่องในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีความรวดเร็ว ทำให้ไม่น่าเบื่อ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องล้วนมีความสำคัญต่อการแสดงความหมายของเรื่อง มีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกลมกลืน มีเอกภาพ และเผยเนื้อเรื่องที่ละเอียดละน้อยในระหว่างการดำเนินเรื่องเพื่อให้ชวนติดตาม เช่น เรื่องดั่งแก่งแม่ปิง มีการดำเนินเรื่องสลับไปมาระหว่างเหตุการณ์ที่กรุงเทพฯ และถ้ำน้ำปิง เรื่องราวที่เกิดขึ้นต่างสถานที่นี้มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันโดยตลอด เหตุการณ์ทั้งสองเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ วิชาขอให้ศาสตราจารย์ใช้กระแสดิจตรวจดูความเป็นไปของถ้ำน้ำปิงที่ไปถ่องแพอยู่ที่ถ้ำน้ำปิง ผลที่ได้จากการใช้กระแสดิจนั้นแม้จะทำให้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ถ้ำน้ำปิงแต่ก็เป็นเหตุการณ์ที่คาดเคลื่อนจากความเป็นจริง จึงสร้างความเข้าใจผิดแก่วิชาและศาสตราจารย์เพราะคิดว่าถ้ำน้ำปิงของตนกำลังพบรักใหม่ ผู้แต่งได้เผยให้เห็นเหตุการณ์ทั้งสองสถานที่อย่างละเอียดละน้อยสลับกันไปเพื่อให้ผู้อ่านปะติดปะต่อเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นซึ่งดำเนินไปพร้อม ๆ กันได้อย่างต่อเนื่อง และสร้างความสนใจได้โดยตลอด

นอกจากนี้บทละครหลายเรื่องมีการปิดเรื่องที่แปลก และน่าสนใจ กล่าวคือ บางเรื่องจบแบบพลิกความคาดหมาย ก่อให้เกิดความตื่นใจและประหลาดใจต่อเหตุการณ์ที่พลิกผันอย่างรวดเร็ว เพราะผู้อ่านไม่ได้เตรียมใจไว้ล่วงหน้า ได้แก่เรื่องยังเป็นรองและเรื่องเมื่อรักจริง เรื่องยังเป็นรองมีการปิดเรื่องด้วยการเผยให้ทราบว่าแท้จริงแล้วมาติแก่้งเท้าเจ็บ เพื่อจะได้อ้างกับ

^{*} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ ๓ การวิเคราะห์โครงเรื่อง

ครูถึงเหตุผลที่ตนไม่สามารถแสดงได้และให้อัจฉริยะได้แสดงตามเดิม ส่วนเรื่องเมื่อรักจริงได้เผยให้ทราบในตอนจบว่าครูแม่บ้านที่เข้าไปพบกับช่อมานีนั้นได้เสียชีวิตไปหลายปีแล้ว

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล บางเรื่องถึงปัญหาทางคณิตศาสตร์ ให้อ่านต้องคิดหาคำตอบในประเด็นที่น่าสนใจ โดยสร้างสถานการณ์ให้ชวนสงสัยและติดตามในระหว่างการดำเนินเรื่อง ได้แก่เรื่องเงินหาย เงินหายตามมาท ตามมากกว่าห้า และใจโลไม่เฉลียว เรื่องเงินหายตามมาทได้สร้างความสงสัยแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับเงินที่หายไปจากการจ่ายค่าเช่าห้องจำนวน ๓ บาทที่หายไปอย่างไร้ร่องรอย ผู้อ่านจะต้องใช้ความคิดรวมถึงการรู้จักเป็นคนช่างสังเกตเพื่อหาคำตอบให้ได้ว่าเงินที่ตัวละครเข้าใจว่าหายไปนั้น หายไปจริงหรือไม่ และหายไปได้อย่างไร ในเมื่อไม่มีขโมยและไม่มีการ โกงหรือยักยอกเงินเกิดขึ้น ผู้อ่านจะต้องรู้จักใคร่ครวญและติดตามข้อมูลด้านตัวเลขที่ปรากฏในระหว่างการดำเนินเรื่อง และใช้ความรู้ด้านการคำนวณเพื่อหาข้อผิดพลาดเกี่ยวกับวิธีคิดเงินของตัวละครจึงจะได้คำตอบที่แท้จริง ความน่าสนใจของบทละครเรื่องนี้อีกประการหนึ่งคือ การลงความคิดผู้อ่านด้วยการสร้างสถานการณ์ให้ดูราวกับว่ามีตัวละครตัวหนึ่งเป็นผู้ต้องสงสัยว่าจะเป็นคนที่ยักยอกเงินไป โดยใช้เสน่ห์เหลี่ยมกลโกงที่ซับซ้อน มีการกำหนดพฤติกรรมของตัวละครให้ต่อไปในทางไม่ซื่อเพื่อเบนความสนใจของผู้อ่านให้เข้าใจว่าเงินที่หายไปนั้นถูกขโมยมากกว่าจะเกิดจากการคำนวณที่ผิดพลาดของตัวละครเอง

จะเห็นได้ว่า การที่ผู้แต่งรู้จักวางโครงเรื่องและมีการจัดลำดับการดำเนินเรื่องที่ดีและเหมาะสม มีความกระชับชัดเจนและน่าสนใจนั้น ได้ทำให้อ่านเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจในส่วนหนึ่งแล้วแม้จะไม่ได้ชมการแสดงก็ตาม และหากได้นำบทละครเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีการวางพื้นฐานในด้านของ โครงเรื่องและเนื้อเรื่องไว้ดีแล้วมาจัดแสดงทั้งในรูปแบบของละครวิทยุ ละครเวที และละครวิทยุโทรทัศน์ ผู้ฟังและผู้ชมก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินในลักษณะต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กำกับการแสดง ในการที่จะหาวิธีการสื่อสารไปยังผู้ฟังหรือผู้ชมเป็นสำคัญด้วย สิ่งสำคัญที่ผู้กำกับการแสดงจะต้องคำนึงถึงในการจัดแสดงละครแต่ละเรื่องก็คือ จะต้องทำความเข้าใจบทละครให้มากที่สุด ต้องรู้จักตีความและค้นหาความหมายหรือสารที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ เพื่อที่จะสามารถกำหนดรูปแบบหรือวิธีที่จะสื่อสารไปยังผู้ฟังหรือผู้ชมได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยจินตนาการที่กว้างไกลและคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการจัดแสดง

การสร้างละครให้มีความน่าสนใจและชวนติดตามนั้น ผู้กำกับการแสดงจะต้องรู้จักกำหนดช่วงระยะเวลาและจังหวะของการดำเนินเรื่องในแต่ละตอนแต่ละฉากให้เหมาะสม เพื่อเป็นการเน้นในส่วนที่สำคัญ เป็นการสร้างความเข้มข้น เร้าใจ และครึ่งอารมณ์ผู้ฟังหรือผู้ชมได้โดย

ตลอด ซึ่งต่างกับการอ่านบทละครที่อาศัยจินตนาการของผู้อ่านเป็นสำคัญ ผู้กำกับการแสดงจึงต้องสร้างความชัดเจนในการนำเสนอองค์ประกอบทุกส่วนให้ได้มากกว่าที่ปรากฏในบทละคร ตัวอย่างเช่น เรื่องหัวใจทอง ในช่วงที่ตัวละครเอกในเรื่องคือปราณีเกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นในจิตใจ เพราะถึงใจและตับสนอย่างมากกว่าจะตัดสินใจเลือกใครระหว่างบิดากับชายคนรัก ช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้สำคัญต่อจุดจบของเรื่อง ผู้กำกับการแสดงจึงควรห้วงเวลาในช่วงนี้ไว้เพื่อให้ผู้ชมเห็นถึงความสับสนทางอารมณ์และความรู้สึกที่ชัดเจนของปราณี ให้เวลาปราณีได้คิดย้อนทบทวนถึงความดีและความรักของบิดาที่มีต่อตนมาตลอดชีวิตเปรียบเทียบกับความรักของชายคนรักที่มีแต่ความหลอกลวง ไม่จริงใจ และหวังผลประโยชน์จากตน โดยผู้กำกับการแสดงอาจใช้วิธีให้ปราณีนึกย้อนไปถึงอดีต ได้ยินคำพูดของบิดาที่พร่ำสอนแต่สิ่งที่ดีด้วยความรักและความหวังดี และให้ได้ยินคำพูดของชายคนรักที่ส่วนแต่แสดงความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้สลับกันไปกับคำพูดของบิดา เพื่อเป็นการเรียกสติของปราณีให้รู้จักตรองอย่างมีเหตุผลก่อนการตัดสินใจกระทำการใด ๆ ลงไป จากตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่าการนำบทละครไปจัดแสดงเป็นละครออกสู่สายตาผู้ชม จะต้องอาศัยจินตนาการ และเทคนิควิธีของผู้กำกับการแสดง นอกเหนือจากการตีความและทำความเข้าใจด้วยบทละครให้กระจ่างแจ้ง เพื่อให้ละครนั้นมีคุณค่าต่อผู้ฟัง หรือผู้ชมในด้านการสร้างความเพลิดเพลินและประทับใจ ดังนั้นการจัดแสดงละครในแต่ละครั้ง แม้เป็นบทละครเรื่องเดียวกันแต่ก็สามารถนำเสนอได้หลากหลายแล้วแต่มุมมองและศักยภาพของกลุ่มผู้จัดแสดง โดยคงเค้าโครงเรื่องและจุดที่เป็นแก่นสำคัญของเรื่องไว้ได้เช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีลักษณะโครงเรื่องที่ ดี มีความกระชับและชัดเจน การดำเนินเรื่องมีความน่าสนใจ มีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในเรื่องที่ สอดคล้องและกลมกลืน การดำเนินเรื่องในแต่ละฉากแต่ละตอนอยู่ในระยะเวลาที่เหมาะสม ทำให้ เรื่องไม่ยืดเยื้อและชวนติดตาม ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ได้สร้างความเพลิดเพลินและพึงพอใจให้กับ ผู้อ่าน และเมื่อนำบทละครไปจัดแสดงก็ได้สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับผู้ฟังหรือผู้ชมได้ เช่นเดียวกัน

๕.๑.๒ เนื้อเรื่อง

เนื่องจากบทละครของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ส่วนใหญ่มีเนื้อเรื่องที่ใกล้กับชีวิตประจำวันของผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชม เหตุการณ์ในเรื่องเป็นเรื่องราวที่อาจพบได้ในสังคมทั่วไป ทำให้ ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมมีอารมณ์ร่วม สร้างความเข้าใจและรู้สึกคล้ายคลึงตามไปกับเรื่อง

เมื่อเรื่องในบทละครที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แต่งขึ้น มักเป็นเรื่องราวชีวิตในครอบครัว หรือชีวิตในโรงเรียน จึงสร้างความสนใจให้แก่ผู้อ่าน และเมื่อนำไปจัดแสดงก็สร้างความสนใจได้เช่นเดียวกัน ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมจะเกิดความรู้สึกและอารมณ์ร่วมไปกับบทละครได้ง่าย เพราะเป็นสังคมที่ทุกคนย่อมใกล้ชิดและคุ้นเคยเป็นอย่างดี ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมจะรู้สึกว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องมีความสมจริง เพราะใกล้เคียงกับสภาพชีวิตของคนในสังคมโดยทั่วไป เช่น เรื่องตามมากกว่าห้า ซึ่งเป็นเรื่องของครอบครัวครอบครัวหนึ่งที่พยายามพิสูจน์ว่าลูกอายุ ๕ ขวบ ยังไม่รู้จักการเปรียบเทียบค่าของเงิน การที่พ่อและแม่มีความสนใจในเรื่องพัฒนาการและการเรียนรู้ของลูกเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ในสังคมครอบครัวทั่วไป หรือเรื่องใดใดไม่เดี๋ยวจึงเป็นเรื่องของเด็กจากสองโรงเรียนไปรอฟังผลสอบ และต้องการทราบว่าโรงเรียนใดมีผู้สอบได้คิดเป็นเปอร์เซ็นต์มากกว่ากัน เรื่องลักษณะนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ในกลุ่มเด็กนักเรียนซึ่งมักสนใจเกี่ยวกับเรื่องคะแนนสอบ

บทละครหลายเรื่องที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แต่งขึ้นนั้น มีความแปลกและน่าสนใจ เช่น เรื่องที่เป็นแนวท่องเที่ยว ผู้แต่งมักนำเสนอเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้อ่าน หรือผู้ฟังไม่เคยรู้จักหรือเรื่องราวที่แปลก เป็นข้อมูลหรือความรู้ใหม่ ๆ ที่ไม่เคยทราบมาก่อน ได้แก่วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชนต่างชาติซึ่งแตกต่างจากสังคมไทย เช่น เรื่องอาหรับราตรี ในเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงลักษณะบ้านเรือนที่มีรูปทรงที่แปลก และมีการใช้วัสดุก่อสร้างที่แตกต่างไปจากการสร้างบ้านโดยทั่วไป หรือการที่ผู้แต่งนำเสนอใจทัศน์คติศาตร์มาตั้งเป็นประเด็นในบทละครก็เป็นการนำเสนอเรื่องราวที่แปลกอีกประการหนึ่ง ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมจึงรู้สึกสนุก และสนใจติดตามเรื่องโดยตลอด

เมื่อเรื่องในบทละครบางเรื่องสร้างความตื่นเต้นในระหว่างที่อ่าน ฟัง หรือชมการแสดง เหตุการณ์ในเรื่องจะค่อย ๆ เข้มข้นขึ้นเป็นลำดับเพื่อสร้างความเร้าใจให้กับผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมซึ่งเฝ้าติดตามตั้งแต่ต้น เช่น เรื่องพวงมลัย ในตอนที่กุหลาบพยายามหาโอกาสได้ยานอนหลับในแก้วเหล้าของเกษมหลายต่อหลายครั้ง กุหลาบเกือบจะทำสำเร็จแต่ก็พลาดโอกาสทุกครั้งไป และเรื่องประตูปารณ์กลางมหาสมุทร ในตอนที่เรือเดินสมุทรกำลังช่วยเหลือผู้บาดเจ็บจากเรือพาณิชย์ท่ามกลางพายุฝน การช่วยเหลือเป็นไปอย่างทุลักทุเลเพราะสภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมจะตั้งใจติดตามว่าเหตุการณ์จะดำเนินต่อไปอย่างไร และเอาใจช่วยตัวละครในเรื่องหลายต่อหลายครั้งด้วยความระทึกใจ

จากตัวอย่างที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน แปลก และชวนติดตาม ผู้อ่านจะได้รับความเพลิดเพลินและสนุกไปกับเนื้อเรื่องซึ่งเกิดจากถ้อยคำภาษาที่ผู้แต่งได้ตีออกมาผสมผสานกับจินตนาการของผู้อ่านเอง ใน

ส่วนของการแสดงนั้น ความสนุกสนานเพลิดเพลินย่อมขึ้นอยู่กับภาพที่ปรากฏให้เห็น หรือเสียงที่ได้ยินด้วย ดังนั้นกระบวนการจัดแสดงละครในแต่ละเรื่องจึงต้องอาศัยความพิถีพิถัน และความละเอียดรอบคอบของกลุ่มผู้จัดแสดง เพื่อให้เนื้อเรื่องดำเนินไปได้อย่างราบรื่น มีความสมจริง และไม่ขัดกับความรู้สึกและจินตนาการของผู้ฟัง หรือผู้ชม ผู้กำกับการแสดงจะต้องใส่ใจในรายละเอียดต่าง ๆ ของเนื้อเรื่อง เน้นจุดสำคัญต่าง ๆ ในเรื่องเพื่อความชัดเจน ชัดเจน แต่ต้องไม่ทำให้เรื่องยืดยาวจนน่าเบื่อหน่าย มีวิธีการสร้างความตื่นเต้นเร้าใจ หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนและตัดทอนเนื้อเรื่อง บางส่วนบางตอนเพื่อความเหมาะสมในการแสดง เช่น เรื่องสุวรรณภูมิอยุธยา อาจเสริมเหตุการณ์ที่ช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้ท่านผู้ใหญ่มองเห็นคล้อยตามกับความคิดของสุวรรณ ในเรื่องที่จะสร้างโรงเรียนในหมู่บ้านแทนการสร้างโรงเรียนในตัวจังหวัด เพื่อให้การตัดสินใจของท่านผู้ใหญ่น้ำหนักและสมเหตุสมผลยิ่งขึ้น โดยให้ท่านผู้ใหญ่ได้มีโอกาสพูดคุยและเห็นสภาพของนักเรียน ๒ คนเปรียบเทียบกับกัน โดยที่คนหนึ่งเรียนหนังสือในตัวเมืองกับอีกคนหนึ่งเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในชนบท เป็นต้น

การที่บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มักเป็นเรื่องราวที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง ทำให้เมื่อนำไปจัดแสดง ผู้ฟัง หรือผู้ชมย่อมจะให้ความสนใจและใคร่ติดตามไปตลอดเรื่อง เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมสนใจในเรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน และละครของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ตอบสนองความรู้สึกนี้ เช่น บทละครแนวท่องเที่ยวซึ่งนำเสนอสิ่งที่แปลกและน่าสนใจในต่างประเทศ เป็นต้น และเรื่องที่อยู่ในความสนใจของมนุษย์มักเป็นเรื่องที่เชื่อได้ว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้จริง สามารถเชื่อมโยงได้กับประสบการณ์ของตนเอง หรือบางครั้งเพื่อเป็นการตอบสนองความปรารถนาของคนที่อยากให้ชีวิตหรือสังคมเป็นเหมือนในละคร นอกจากนี้ละครได้ตอบสนองพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์โดยทั่วไปก็คือความอยากรู้อยากเห็นและอยากรู้อยากติดตามเรื่องราวของผู้อื่นอยู่เสมอ และหากผู้ที่เราเฝ้าติดตามอยู่นั้น ไม่รู้ตัวว่ากำลังมีผู้เฝ้าดูอยู่ก็จะยิ่งสร้างความตื่นเต้นให้กับผู้ที่เฝ้าดูพฤติกรรมนั้นยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการฟังละครวิทยุ หรือชมละครเวที ซึ่งเป็นการเฝ้าดูและติดตามพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงไปตามบทบาทในเรื่อง เป็นการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้ฟังหรือผู้ชม และหากเนื้อเรื่องในบทละครเป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันก็ยิ่งเพิ่มความสนุก สมจริง และรู้สึกมีอารมณ์ร่วมมากขึ้น เช่น เรื่องหางว่าว ซึ่งเป็นเรื่องราวของเด็กสองคนที่กำลังเล่นว่าวกันอยู่และเผชิญหางว่าวขาดจึงมีผู้ชายแปลกหน้ามาแก้ว่าวให้ ภายหลังเด็กทั้งสองรู้ว่าชายผู้นั้นแอบเอาสร้อยที่ขโมยมาใส่ไว้ในหางว่าวจึงเรียกให้ตำรวจจับ ผู้ชมจะเฝ้าดูพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องด้วยความสนใจและใคร่รู้ว่าเรื่องจะดำเนินไปอย่างไร อีกทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าจะเกิดขึ้นได้จริงในสังคม ผู้ชมจึงรู้สึกเห็นจริงจึงไปกับเรื่อง

จะเห็นได้ว่าเนื้อเรื่องในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีความน่าสนใจ สร้างความเพลิดเพลินทั้งในการอ่านบทละครหรือเมื่อเป็นการแสดง เพราะเป็นเรื่องราวที่ใกล้ชิดกับชีวิตของผู้คนในสังคมมีเนื้อเรื่องที่แปลก และน่าตื่นเต้นเร้าใจ การผูกเรื่องทำได้เหมาะสม สอดคล้องกับแก่นเรื่องและตัวละคร ทำให้เรื่องมีความกลมกลืน มีเอกภาพ และสมจริง

๕.๑.๓ ตัวละคร

ตัวละครในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เกือบจะทั้งหมดเป็นบุคคลในระดับสามัญ เช่น ชาวบ้าน ครู นักเรียน ดังนั้นความคิดและพฤติกรรมของตัวละครจึงใกล้เคียงกับบุคคลที่ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมอาจพบเห็นได้ทั่วไป ตัวละครที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สร้างขึ้นจึงมีลักษณะสมจริง ซึ่งหมายความว่า เป็นคนที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตจริง มีความรู้สึก และอารมณ์หลายด้าน มีความรัก โลก โกรธ หงุดหงิด เช่นเดียวกับปุถุชนทั่วไป ดังนั้นตัวละครเอกที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สร้างขึ้นจึงมิได้เป็นคนดีเทียบพร้อมเสมอไป บางครั้งอาจหลงผิดด้วยกิเลสบางอย่างมาครอบงำ แต่ท้ายที่สุดแล้วตัวละครเอกนั้นจะกลับใจได้เพราะคุณธรรมที่อยู่ในตัว หรือดำเนินชีวิตไปตามทางที่ถูกต้องเหมาะสมเนื่องจากตระหนักและเข้าใจถึงผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปราณีในเรื่องหัวใจทองคำที่จะนำโฉนดที่ดินของบิดาไปให้ชายคนรักเพื่อนำไปขาย ปราณีรู้ว่า เป็นสิ่งผิดแต่ทำไปเพราะเป็นความต้องการของคนรัก ในตอนท้ายเมื่อบิดาพูดให้สติ และเห็นถึงความชั่วร้ายของชายคนรัก ปราณีจึงกลับใจได้ ตุนทรในเรื่องข่าวดีซึ่งแต่เดิมเป็นคนคิดการพนัน และชอบการเสี่ยงโชค เมื่อเขาได้รับประสบการณ์จากการที่เขาฝันทำให้ตระหนักว่าการจะสร้างฐานะให้ร่ำรวยจะต้องสร้างด้วยความสามารถและความขยันของตนเอง มิใช่หวังพึ่งโชคชะตา และการพนันต่าง ๆ มาลีในเรื่องยังเป็นรองเป็นนักเรียนที่กำลังจะออกแสดงในงานของโรงเรียนแทนเพื่อนนักเรียนที่เป็นนักแสดงตัวจริงแต่ถูกครูลงโทษ ความรู้สึกของมาลีก็เป็นเช่นเดียวกับคนทั่วไป ที่อยากเด่น อยากดัง และเป็นโอกาสที่จะได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และหากโชคดีได้รับเลือกเป็นตัวแทนไปแสดงในกรุงเทพฯ คนก็จะมีชื่อเสียง แต่ท้ายที่สุดมาลีเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าจึงหาทางให้นักแสดงตัวจริงได้แสดงดั่งเดิม เพราะฝีมือของคนยังดีไม่เทียบเท่าเพื่อน

ตัวละครหลายตัวที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สร้างขึ้น มีลักษณะแปลก และน่าสนใจ อาจจะเป็นในด้านอาชีพ ลักษณะนิสัย ความรู้ความสามารถและระดับการศึกษาของตัวละคร เช่น ศาสตราจารย์ในเรื่องต้องแก๊งแมงป่องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตศาสตร์ มีความสนใจในด้านการศึกษาพลังจิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่สังคมในปัจจุบันยังพิสูจน์ให้ชัดเจนไม่ได้ว่าเป็นสิ่งที่มีจริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความเชื่อและศรัทธา นอกจากนี้ตัวละครหญิงหลายตัวมีลักษณะที่น่าสนใจ เช่น เดียวกัน คือเป็นตัวละครที่มีลักษณะทันสมัยทั้งด้านความคิดและการประพฤติตัว เช่น สุวีณา

ในเรื่องสุวัฒน์ปัญญา บัวทองในเรื่องตามกลด และช่อมาลีในเรื่องเมื่อรักจริง เป็นคนฉลาด มีการศึกษา เป็นต้น

สุวัฒน์ เป็นผู้หญิงชาวบ้านที่มีโอกาสได้เรียนจนจบประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ซึ่งในสมัยนั้นถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่สูงพอสมควร บัวทองเรียนจบปริญญาการศึกษา ส่วนช่อมาลีก็เรียนจบทางครูเช่นเดียวกัน การได้รับการศึกษามีส่วนทำให้ตัวละครเป็นคนหัวก้าวหน้า ฉลาด ทันคน มีไหวพริบ เป็นคนมั่นใจและกล้าแสดงความคิดเห็น สุวัฒน์สามารถใช้สติปัญญาและวาทะที่คมคายโน้มน้าวใจท่านผู้ใหญ่ในวงการการศึกษา ให้คล้อยตามกับความคิดในการขยายโรงเรียนสู่ชนบทได้เป็นผลสำเร็จ บัวทองได้ช่วยคิดวางโครงการขยายการศึกษาประชาบาลร่วมกับตัวละครชายอีกสองคน ส่วนช่อมาลีนั้นนอกจากจะเป็นผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาสูงแล้ว ยังเป็นผู้หญิงที่ทันสมัย ชอบเข้าสังคมและเดินรา ซึ่งถือได้ว่าเป็นสาวที่ทันสมัยในยุคนั้น

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของตัวละครในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ที่ดึงดูดใจผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมก็คือ มีลักษณะสมจริง แปลกและน่าสนใจ กล่าวคือความคิดและพฤติกรรมของตัวละครใกล้เคียงกับบุคคลที่ผู้ชมอาจพบเห็นได้ทั่วไป ตัวละครเอกแต่ละตัวมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกันออกไปทั้งด้านความคิดและพฤติกรรม ซึ่งผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมจะจดจำได้ง่าย และไม่สับสน

ในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ผู้แต่งมักให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวละครไว้ในตอนต้นของบทละคร เพื่อสะดวกต่อการนำไปจัดแสดง ในด้านของการกำหนดจำนวนนักแสดง และคัดเลือกนักแสดงให้เหมาะสมกับลักษณะและบทบาทของตัวละครในเรื่อง ตัวอย่างเช่น

ตัวละครตามลำดับที่ออกแสดง

ฉากที่ ๑ และ ฉากที่ ๔

๑. สมศรี	ที่เด็กหญิงมารยาตร์ อายุ ๑๐
๒. นางสาวปราณี	(นิก) ลูกสาวหลวงประสิทธิ์จรรยา อายุ ๑๕
๓. แม่เข้ม	แม่ครัวในบ้านหลวงประสิทธิ์จรรยา อายุ ๔๐
๔. นายมานพ	คู่รักของปราณี อายุ ๑๕
๕. คุณพ่อ	หลวงประสิทธิ์จรรยา (มัน)
๖. เด็กหญิงมารยาตร์	(จิว) หลานสาวของปราณี อายุ ๘

(หัวใจทอง ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ตัวละคร (ตามลำดับที่ออกแสดง)

โฉโล	นักเรียนเตรียมอุดมอักษรศาสตร์ โรงเรียนหญิง
ระรว	นักเรียนเตรียมอุดมวิทยาศาสตร์ โรงเรียนหญิง
พีระ	นักเรียนเตรียมอุดมอักษรศาสตร์ โรงเรียนชาย
มานพ	นักเรียนเตรียมอุดมวิทยาศาสตร์ โรงเรียนชาย

(โฉโลไม่เดธิว ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๑๑๗)

หากบทละครที่ใช้แสดงเป็นบทละครวิทยุ มักจะมีรายนามผู้แสดงในบทละครด้วย โดยปรากฏในส่วนคอนต้นก่อนจะเข้าสู่เรื่อง เพื่อให้ทราบได้ว่าผู้แสดงเป็นตัวละครในเรื่องได้แก่ใครบ้าง ตัวอย่างเช่น

รายนามผู้แสดง

นายพงษ์	พงศ์อินทร์ กุขขจร
หนูสาย	สายสิงห์ สวัสดิวัฒน์
แม่เอื้อง	เอื้องพันธ์ หุ่มหุ้ม
นายพันธ์	พะวง พันธุลาภ
แม่ว	อัมพร มีกุข
นายเทียม	เทียม ลอยเพชร
หนูสม	จงกลณี เอมะสิทธิ์
นายฉันท	ฉันทากร วรธรรม

(ไปสวนฉันทินี ในบทละครวิทยุศึกษาสืบเรื่อง หน้า ๑๕๘)

เมื่อมีการเปิดตัวของตัวละครในเรื่อง ผู้แต่งได้ให้รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวละครเท่าที่จำเป็นเพื่อเป็นการแนะนำตัวละครในเรื่องต้น เช่น วัย การแต่งกาย อาชีพ และบุคลิกท่าทาง ด้วยการใช้ภาษาบรรยายที่ชัดเจน และเข้าใจง่าย บางครั้งการบรรยายเกี่ยวกับตัวละครจะปรากฏอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ผู้ชมจะสังเกตเห็นได้เมื่อเป็นการแสดง ตัวอย่างเช่น

...สุภาพบุรุษอายุประมาณ ๓๕ ปี แต่งกายนุ่งกางเกงสวมเสื้อสีขาว... ท่านผู้นี้คือ นายเขวด เป็นผู้จัดการธนาคารสาขาในอำเภอ นั้น และเป็นเพื่อนของนายอำเภอ

(ตามเนื้อเรื่อง ในบทละครเรื่องสามเกลอ ทวาทศาน หงส์ทอง หน้า ๓)

(...หญิงสาวคนหนึ่งเปิดประตูเข้ามาจากถนน เห็นได้ทันทีว่าไม่ใช่แขกแปลกหน้าที่มาจับประทานอาหารหรือมาซื้อของ เพราะกิริยาท่าทางแสดงว่าเป็นฝ่ายเจ้าของร้านที่จริงก็คือ "กุหลาบ" ผู้ช่วยของป้าทองคำที่พาออกไปไหนก็ไม่รู้ นั่นเอง กุหลาบอายุประมาณ

๑๘ ปี แต่งหน้านิตหน่อข เสือผ้าที่แต่งแสดงว่าากจน ทำทางประเปรียว แต่ขณะนี้กำลังมีความทุกขอยู่ในใจ เดินคอกคกเข้ามาช้า ๆ หุคฮินอยู่ที่บาร์)

(พวงมาลัย ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๘๐)

นิลบล : พังเสียงเชอชุกก็รู้แล้ว และยิ่งกว่านั้น นีดูซิติตะกร้านี (ซิติตะกร้า) เขียนจดหมายเขียนฉีกทิ้ง เขียนฉีกทิ้ง แปลว่าอะไรกัน

ขอมาลี : (นั่งอึ้งครู่หนึ่ง) ไม่รู้ว่าจะเขียนอย่างไร

(เมื่อรักจริง ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๑๕๖)

วัฒนา : (ดีใจ) ท่านจะออกมาที่นี่อีกหรือครับ

(สุวรรณปัญญา ในบทละครวิทยุศึกษาสืบเรื่อง หน้า ๕๒)

สุวรรณ : (หุคร้องไห้ คอบเบา ๆ) เจ้าคะ

ท่านผู้ใหญ่ : ดี ดีแล้ว ฉันลาตนะนะ

(สุวรรณาสะอื่น)

(สุวรรณปัญญา ในบทละครวิทยุศึกษาสืบเรื่อง หน้า ๕๖)

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งบรรยายลักษณะทางกายภาพ อากัปกริยา รวมถึงความรู้สึกและอารมณ์ของตัวละครไว้อย่างชัดเจน ทำให้นักแสดงรวมถึงผู้กำกับการแสดงเข้าใจบทได้ง่ายขึ้น

ในการจัดแสดงละคร ผู้กำกับการแสดงจะต้องทำความเข้าใจตัวละครหลักในเรื่องให้ละเอียดถี่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพ อุปนิสัย ความคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ รวมถึงบทบาทต่อเรื่อง และนำเสนอลักษณะของตัวละครให้เด่นชัดกว่าที่ปรากฏในบทละคร เพื่อการเสนอสารที่ชัดเจนและสร้างความสมจริงให้กับเนื้อเรื่อง บางครั้งในการอ่านบทละคร ผู้อ่านจะจินตนาการถึงลักษณะตัวละครได้น้อยมาก เช่น เมื่อเราอ่านบทละครเรื่องพวงมาลัย เราอาจไม่เห็นใจในชะตากรรมของกุหลาบซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องมากนัก การนำเสนอลักษณะในด้านดีของกุหลาบไม่ชัดเจน ผู้อ่านต้องจิบรายละเอียดจากบทสนทนาเท่าที่ปรากฏในบทละคร แต่ถ้านำไปสร้างเป็นละคร ผู้กำกับการแสดงจะต้องหาวิธีนำเสนอที่จะทำให้ตัวละครดูเป็นคนดีและน่าเห็นใจมากขึ้นเพื่อผู้ชมจะได้มีใจอยู่ข้างฝ่ายตัวละครเอก จะต้องดึงลักษณะเด่น ๆ ของกุหลาบให้เห็นให้ได้ เพื่อให้ผู้ชมรู้ว่าโดยเนื้อแท้แล้วกุหลาบเป็นคนดี ด้วยการเสริมลักษณะนิสัยและความรู้สึกของกุหลาบให้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้ผู้ชมเห็นพื้นฐานทางจิตใจและเห็นใจต่อการกระทำของกุหลาบ โดยผู้กำกับการแสดงอาจเพิ่มบทให้กุหลาบแสดงน้ำใจและความห่วงใยต่อเจ้าของร้านอาหารที่กุหลาบทำงานอยู่ด้วย และแสดงออกให้เห็นชัดเจนว่ากุหลาบนั้นเป็นคนใฝ่ดี โดยปรากฏเป็นคำพูดหรือการกระทำต่อบุคคลอื่น มีการทิ้งช่วงระยะเวลาที่กุหลาบต้องตัดสินใจกระทำชั่วให้ยาวนานขึ้น ผู้กำกับ

การแสดงควรห้วงเวลาให้ตัวละครได้ใช้เวลาคิดทบทวนและแสดงความรู้สึกที่ไม่อยากทำซ้ำ ผู้ชมจะเกิดความเห็นใจและเข้าใจถึงจิตใจของกุหลาบที่ถูกบีบคั้นและไม่มีทางเลือก เพื่อให้เรื่องดำเนินไปอย่างสมเหตุผล และทำให้ตัวละครมีลักษณะสมจริงยิ่งขึ้น เป็นต้น

ดังนั้นในการนำบทละครมาจัดแสดง การกำหนดลักษณะต่าง ๆ ของตัวละครสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม การปรับเปลี่ยนนี้อาจมีมากในการจัดแสดงละครเวที เพราะปรากฏทั้งภาพและเสียง เริ่มตั้งแต่การเลือกนักแสดง อาจมีการกำหนดรายละเอียดของผู้แสดงที่มากขึ้นกว่าในบทนอกเหนือจากอายุ และเครื่องแต่งกาย เช่น ผิวพรรณ หน้าตา หรือน้ำเสียงที่เหมาะสมกับฐานะและบทบาทของตัวละครในเรื่อง นอกจากนี้ผู้กำกับการแสดงอาจเสริมบทพูด กิริยาท่าทาง และการเคลื่อนไหวบนเวทีเพื่อเน้นอารมณ์ และความรู้สึกของตัวละครให้เห็นชัดเจน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจและให้ผู้ชมมีอารมณ์ร่วมมากขึ้น

๕.๑.๔ ฉาก

ฉากและบรรยากาศในเรื่องมีส่วนในการสร้างความเพลิดเพลินในขณะที่อ่านบทละคร ฟังละครวิทยุ หรือชมการแสดงบนเวที ฉากจะช่วยสร้างความสมจริง มีชีวิตชีวา และก่อให้เกิดอารมณ์คล้ายคลึงไปกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ในการอ่านบทละครจำเป็นต้องอาศัยจินตนาการที่ลึกดำเกี่ยวกับฉากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากกว่าการฟังละครวิทยุหรือชมการแสดงซึ่งผู้กำกับได้แปลงเป็นเสียงและภาพให้ได้ยินหรือได้เห็นในระดับหนึ่งแล้ว ผู้อ่านสามารถใช้จินตนาการได้กว้างไกลเท่าที่จะเข้าใจได้จากถ้อยคำภาษาที่ปรากฏในบทละคร ในส่วนของการแสดงนั้นจะต้องอาศัยความสามารถและจินตนาการของผู้กำกับการแสดงเป็นสำคัญ ในการที่จะตีความบทละครให้ปรากฏออกมาเป็นภาพ เสียง และการเคลื่อนไหวทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นในการแสดง และต้องให้ได้มากกว่าที่ปรากฏอยู่ในคำพูดของตัวละคร โดยฉากในเรื่องจะต้องมีความชัดเจนและสอดคล้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในเรื่องด้วย

ฉากในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล หลายเรื่องมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะฉากต่างประเทศในบทละครแนวท่องเที่ยว ผู้อ่าน หรือผู้ฟังเกิดความคั่นใจกับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่แปลกใหม่ เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กว้างกว่าที่เห็นอยู่โดยปกติในชีวิตประจำวัน เช่น สภาพบ้านเมืองและภูมิประเทศของประเทศโบลิเวียในเรื่องยาม่า ซึ่งผู้คนมักสร้างบ้านเรือนอยู่ในหุบเขา เพราะเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยภูเขาสูง นอกจากนี้ยังได้รู้จักกับสัตว์ชนิดหนึ่งที่ไม่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในเมืองไทยอีกด้วย นั่นคือควายมาซึ่งมีอยู่มากในประเทศโบลิเวีย และเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน หรือฉากในเรื่อง

ประสบการณ์กลางมหาสมุทร ได้สร้างความตื่นเต้นเร้าใจให้กับผู้อ่านหรือผู้ฟัง เพราะเป็นฉากที่เรือเดินสมุทรเข้าช่วยเหลือเรือพาณิชย์ลำหนึ่งที่กำลังประสบภัยจากพายุ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะได้รับรู้ถึงบรรยากาศที่เลวร้ายและน่าสะพรึงกลัวของพายุฝนและคลื่นลมในยามค่ำคืน และต้องลุ้นระทึกกับสถานการณ์ที่ตัวละครกำลังประสบอยู่ เป็นต้น ดังนั้นฉากที่เกิดขึ้นในบทละครจึงมีส่วนในการสร้างความเพลิดเพลินใจได้อย่างมาก

การนำเสนอฉากในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มี ๒ วิธี คือ เสนอฉากผ่านคำพูดของตัวละคร และนำเสนอฉากด้วยคำอธิบายของผู้แต่ง อย่างไรก็ตามด้วยคำภาษาที่ปรากฏในบทละครไม่สามารถแสดงรายละเอียดของภาพและบรรยากาศของเหตุการณ์ทั้งหมดได้ ผู้อ่านจะต้องใช้จินตนาการในการตีความและทำความเข้าใจกับภาษาที่ปรากฏในบทละครเพื่อสร้างเป็นมโนภาพให้กว้างไกลกว่าที่ปรากฏเป็นคำพูดของตัวละคร หรือคำอธิบายของผู้แต่งซึ่งแสดงให้เห็นเฉพาะในจุดที่สำคัญเท่านั้น เช่น

“หม่อม ภูมิประเทศช่างคล้ายบ้านเราจริงนะคะ ทุ่งนา... ต้นมะม่วงก็เยอะแยะ... ข้อที่
ดิฉันแปลกใจก็คือ เคยเห็นว่าเนปาลเป็นเมืองภูเขา นี่ทำไมจึงมีแต่ทุ่งนา

(ไปสวนดูหมื่น ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๒๑๕)

วิไลนา :- ฐกรับ

ท่านผู้ใหญ่ :- ไทน์

วิไลนา :- นันแนะครับ

.....

ท่านผู้ใหญ่ :- ดันเห็นมะพร้าวเข้าแล้วละ

(สุวรรณปัญญา ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๑๑-๑๒)

...เมื่อเดือนธันวาคมที่แล้วมานี้ ข้าพเจ้าเร่ร่อนไปถึงอเมริกาใต้ วันที่ ๑๕ ธันวาคม
ข้าพเจ้าออกเดินทางโดยเครื่องบิน จากซานดิเอโก เมืองหลวงของประเทศชิลีจะไปลาปาซ
เมืองหลวงของประเทศโบลิเวีย มองจากเครื่องบินเห็นภูมิประเทศสวยงามมาก...

(ฮาม่า ในบทละครวิทยุศึกษาวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๘๖)

...ด้านหลังมีบาร์ชาวเป็นทีสำหรับวางของเบ็ดเตล็ด... มีปฏิทินปิดอยู่ข้างฝาแสดง
ให้รู้ว่าวันนี้คือวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ...

(ทวงมาด้อ ในบทละครชุดสิบเรื่อง หน้า ๖๘)

ในด้านการจัดแสดงละคร การนำเสนอฉากคู่สายคาผู้ชม หรือการนำเสนอฉากผ่านทางเสียงในบทละครวิทยุ เป็นหน้าที่ของผู้กำกับการแสดงที่จะแปรบทละครให้เป็นภาพและเสียงที่ชัดเจนกว่าที่ปรากฏเป็นถ้อยคำภาษา เพื่อให้ละครมีความสมจริง และมีชีวิตชีวา บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับฉากในบทละครไว้เช่นเดียวกับการให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละคร โดยฉากในบทละครที่กล่าวถึงนี้รวมถึงแสง เสียงดนตรี และเสียงประกอบอื่น ๆ ด้วย การจัดฉากในละครวิทยุ ละครวิทยุโทรทัศน์ และละครเวทีจะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันบ้าง ดังนี้

ละครวิทยุจะแตกต่างจากละครวิทยุโทรทัศน์หรือละครเวที เพราะละครวิทยุต้องใช้เสียงบอกเล่าเรื่องราวออกมาทางวิทยุกระจายเสียง ผู้ฟังจะไม่ได้เห็นฉากที่เกิดขึ้น แต่ต้องอาศัยจินตนาการจากบทสนทนาของตัวละคร จากการบรรยายของผู้แต่ง และเสียงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงจะสามารถวาดภาพให้ตัวเองเห็นและเข้าใจได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดฉากจึงไม่มีความยุ่งยากเท่าการจัดฉากละครเวที สิ่งที่ต้องเตรียมมีเพียงดนตรีและเสียงประกอบเพื่อสร้างความสมจริงและช่วยเสริมบรรยากาศให้กับเรื่อง ซึ่งในบทละครวิทยุของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้เสียงต่าง ๆ เพื่อประกอบการแสดงไว้ด้วย

เสียงดนตรีที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นำมาประกอบในบทละครมีส่วนสำคัญต่อการแสดง กล่าวคือ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเปิดรายการ เป็นเครื่องช่วยในการเปลี่ยนฉาก ใช้ค้นเหตุการณ์หรือเวลาได้อย่างรวดเร็ว ช่วยเพิ่มอารมณ์ให้แก่ละคร และอาจใช้เสียงดนตรีเพื่อปิดรายการ ส่วนเสียงประกอบจะเป็นเครื่องช่วยสร้างจินตนาการ ทำให้เรื่องมีรสชาติและสมจริง เสียงประกอบนี้มักใช้ควบคู่ไปกับคำพูดของตัวละครเพื่อให้เข้าใจฉากในเรื่อง ตัวอย่างของการใช้เสียงดนตรีและเสียงประกอบอื่น ๆ ในบทละคร เช่น

เสียงดนตรีเพื่อเปิดรายการ มักเป็นเพลงประจำรายการเพื่อเป็นสัญญาณให้ผู้ชมทราบว่ารายการ ได้เริ่มแล้ว

เพลง (ประจำรายการ) ๑ นาที ค้างแล้ว fade out เสียงลม -fade in-fade out ทำเป็น
back ground เป็นระยะ ๆ
(เสียงลมเบา ๆ)
แฉ่ง :- สมศรี สมศรี แหมวันนี้ลมดีจริง

(หางว่าว ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๑๒๕)

เสียงดนตรีเพื่อช่วยในการเปลี่ยนฉาก ใช้ค้นเหตุการณ์และเวลาในระหว่างการค้าเนินเรื่อง

เด่นควง :- ถ้าวางนั้นก็คิดถึงเจ้าให้ฟัง...เป็นเรื่องสมัยเมื่อ ๑๔ ปีก่อนโน้น
มีการประชุมขององค์การยูเนสโกที่นิวเคลออี...พวกเราไปไม่พร้อม
กันนะครับ บางคน ไปล่วงหน้า ส่วนใหญ่ตามไปทีหลัง...
(มีเสียงดนตรีอินเดียดังขึ้น แล้วได้ยินเสียงเครื่องบิน อีกสักครู่หนึ่ง
ดนตรีก็เบาลง)

(ดินแดนของพระพุทธองค์ หน้า ๕๖)

เสียงดนตรีเพื่อใช้ปิดรายการ มักเป็นเพลงประจำรายการเช่นเดียวกับในตอนเปิด
รายการ เพื่อเป็นสัญญาณให้ผู้ฟังทราบว่ารายการ ได้จบลงแล้ว

อัมพร :- แสงสว่างอะไรกันคะ

ป.ม. :- มนุษยธรรมอย่างไรล่ะครับ มนุษยธรรม
(ดนตรีประจำรายการดังขึ้น)

(ประตบการณภกถงมหตศนุทว ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๑๒๔)

เสียงประกอบต่าง ๆ ช่วยเสริมจินตนาการให้ผู้ฟัง โดยเสียงประกอบที่เลือกใช้มี
ความสอดคล้องกับสถานการณ์และคำพูดของตัวละครในเรื่อง

(เสียงกริ่งที่ประตู)

สุนทร :- ปรากฏเปิดประตูหน่อย
(มีเสียงเปิดประตู)

(ข่าวดี ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๑๕๗)

สม :- ...หลักไปหน่อยซีคะ หนูจะทำความสะอาด

หมอ :- ขอโทษเถอะ ขอโทษเถอะ ฉันจะเลื่อนกระบะเข้าให้ (เสียงเลื่อนกระบะเข้า และ
เสียงไม้กวาดกวาดพื้นตั้งแต่บัดนี้ต่อไปเป็นระยะ ๆ)

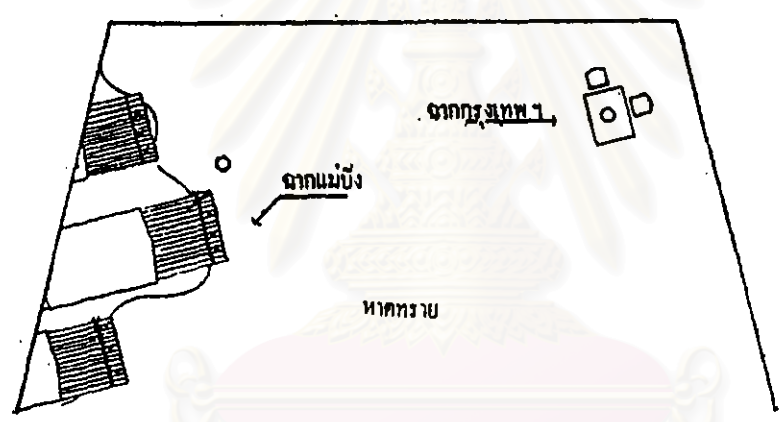
(เงินหาย ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๒๕๔)

ละครวิทยุโทรทัศน์นั้นเป็นการแสดงละครที่ส่งภาพและเสียงทางคลื่นอากาศซึ่งทำ
การบันทึกภาพและเสียงลงไว้ในฟิล์มภาพยนตร์ (กอบกุล อิงคทานนท์, ม.ป.ป. : ๑๑๓) การจัดฉาก
ในบทละครวิทยุโทรทัศน์นั้น ผู้แต่งจะให้คำอธิบายเกี่ยวกับการแสดงภาพที่จะให้ปรากฏในจอ

โทรทัศน์ ซึ่งภาพที่ฉายนั้นมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง ทำให้ผู้ถ่ายภาพมีกรอบทางความคิด และสะดวกในการเลือกมุมกล้องให้เหมาะสม เช่น

- ฉายภาพ ธงกาชาดกำลังประดับอยู่ในศาลอม แล้วเปลี่ยนเป็นภาพ โรงพยาบาล แลเห็นตัวอักษรชื่อ “โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์”
 - บรรยาย โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สถานที่ตั้งของสภาภาษาชาวไทย เป็นที่ที่ประชาชนคนไทยรู้จักมากแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนคร...
- (ความเมตตาการุญคำจูนใจ ในบทละครชุดเล่มใหม่ หน้า ๒๓๓)

ส่วนการจัดเวทีละคร นอกจากจะมีคำอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่และวัสดุประกอบฉากแล้ว ผู้แต่งยังได้วาดภาพแผนผังประกอบคำอธิบายอย่างง่าย ๆ เพื่อให้เข้าใจและเห็นสภาพของส่วนต่าง ๆ บนเวที ตัวอย่างเช่น

การจัดฉาก บริเวณหาคทรายในถ้ำน้ำแม่ปัง ทางด้านซ้ายของคนดูมีพวงอกเกย หาคอยู่เรียงราย แพที่จะใช้เป็นที่แสดงขึ้นเข้ามาเด่นกว่าแพอื่น ที่ข้างหัวแพมีม้านั่งกลมเล็ก ๆ หนึ่งตัว ทางด้านขวาของคนดู สูงขึ้นไปบนเนินทราย สมมติว่าเป็นฉากกรุงเทพฯ มีโต๊ะสี่เหลี่ยมหนึ่งตัว เก้าอี้สองตัว บนโต๊ะมีวัตถุกลม ๆ ทำคิ้วแก้วตั้งอยู่

(ส่องแม่ปัง ในบทละครชุดสิบเรื่อง หน้า ๒๑๙)

เมื่อมีการเปลี่ยนฉาก ผู้แต่งได้อธิบายรายละเอียดในเรื่องการใช้แสงบนเวทีด้วย จึงสะดวกกับผู้กำกับเวที เช่น การเปลี่ยนฉากถ้ำน้ำปัง ไปเป็นฉากที่กรุงเทพฯ

- พิศ :- ชื่อวิภาจะ ที่บอกให้เป็นความรู้รอบตัว เคี้ยวจะหลงชอบนิราศจนลธไป (แสงไฟหรี่แล้วก็ดับ ขณะเคี้ยวกันทางฉากกรุงเทพฯ ก็สว่างขึ้น...)
- วิภา :- อาจารย์คะ

ศาสตราจารย์ :- อ้อคุณวิภา สวัสดิ์ศรี

(ช่องแก่งแม่ปิง ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๒๒๖)

บทละครเรื่องนี้เมื่อนำไปจัดแสดงเป็นละครเวที จะต้องสร้างฉากถึง ๒ ฉากบนเวทีเดียวกันเพราะเหตุการณ์ในเรื่องจะเป็นเหตุการณ์ ๒ เหตุการณ์ซึ่งเกิดคนละที่แต่เกิดพร้อมกัน ดังนั้นผู้กำกับจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องเทคนิคการเปลี่ยนฉาก นอกเหนือจากการกำหนดด้วยแสงไฟ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดกันคนละที่แต่ดำเนินไปในช่วงเวลาเดียวกัน โดยอาจจะใช้เสียงดนตรีประกอบในการเริ่มฉากใหม่ เช่น ทุกครั้งที่เริ่มเปิดฉากเป็นฉากที่ถ้ำน้ำปิงให้เปิดเพลงที่ใช้ทำนองเพลงทางภาคเหนือ และให้เสียงเพลงค่อย ๆ เบาลงจนเงียบไปเมื่อตัวละครเริ่มพูด เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับฉาก และการจัดฉากไว้อย่างละเอียด มีการให้ภาพประกอบเท่าที่จำเป็นด้วย หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้กำหนดฉากอย่างง่าย ๆ เพื่อสะดวกในการสร้างและจัดหาอุปกรณ์ประกอบฉาก อย่างไรก็ตาม ในการจัดแสดงละครไม่ว่าจะเป็นละครเวทีหรือละครวิทยุ การสร้างฉากสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและตามความสามารถของกลุ่มผู้จัดละคร กล่าวคือ เมื่อจัดแสดงละครเวที สามารถสร้างฉากให้วิจิตรอลังการเพื่อความสมจริงและยิ่งใหญ่ เช่น ฉากถ้ำน้ำปิงในเรื่องช่องแก่งแม่ปิง อาจสร้างสายน้ำให้มีลักษณะสมจริงด้วยการใช้กระดาษแก้ว ผ้าสีฟ้าและใช้พัดลมเป่าให้กระดาษและผ้าพลิ้วไหวเหมือนการไหลของสายน้ำ มีการสร้างบรรยากาศโดยรอบด้วยต้นไม้เขียวครึ้ม มีการสร้างน้ำตกจำลอง ไซดหิน อาจเพิ่มเสียงน้ำไหล หรือเสียงนกร้องเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศ เป็นต้น หรืออาจสร้างฉากอย่างคร่าว ๆ และเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบฉากเท่าที่จำเป็นอย่างไรก็ได้โดยไม่กระทบกระเทือนต่อเนื้อเรื่อง เช่น ฉากถ้ำน้ำปิงในเรื่องช่องแก่งแม่ปิง อาจใช้เพียงไม้ไผ่มาทำเป็นแพ ทาสีพื้นด้วยสีฟ้าโดยสมมติว่าเป็นน้ำ เพียงเท่านั้น เป็นต้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความต้องการและทุนของผู้จัด รวมถึงความสามารถของผู้สร้างฉาก เพราะหากนักเรียนเป็นผู้จัดการแสดง การกำหนดองค์ประกอบในส่วนนี้อาจมีข้อจำกัด ในส่วนของละครวิทยุ นั้น การสร้างฉากอาจเลือกใช้ดนตรีประกอบตามชอบใจและเห็นว่าเหมาะสม สิ่งที่จะนำมาทำเป็นเสียงประกอบต่าง ๆ ในเรื่องอาจเลือกหาสิ่งใกล้ตัวเท่าที่หาได้ซึ่งใกล้เคียงกับของจริง ดังนั้นการกำหนดฉากจึงขึ้นอยู่กับจินตนาการของผู้กำกับการแสดงเป็นสำคัญ นอกเหนือจากที่ในบทละครได้กำหนดไว้แต่เดิม การรู้จักใช้แสง สี หรือเสียงต่าง ๆ ประกอบให้ได้จังหวะและเหมาะสมกับเรื่องจะช่วยให้ฉากมีชีวิตชีวาและน่าสนใจขึ้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าการสร้างฉากในละครวิทยุทำได้ง่ายและสะดวกกว่าละครเวทีซึ่งต้องสร้างฉากให้ปรากฏสู่สายตาของผู้ชมด้วย

๔.๑.๕ ภาษา

การใช้ภาษาในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างจินตนาการให้แก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอ่านบทละครซึ่งเป็นการถือด้วยถ้อยคำภาษาเพียงอย่างเดียว ภาษาในบทละครได้ช่วยสร้างจินตนาการในด้านการแสดง ภาพ อารมณ์และความรู้สึก และเมื่อเป็นการแสดงละคร ผู้กำกับการแสดงจะต้องตีความหมายจากภาษาที่ปรากฏในบทละครเพื่อนำเสนอออกมาเป็นภาพหรือเสียงที่ชัดเจนและสมบูรณ์

ภาษาที่ใช้ในบทละครมีความงดงามในด้านการเลือกสรรคำได้เหมาะกับตัวละคร และฉาก ให้ภาพที่เด่นชัดรวมไปถึงทำให้เกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครและบรรยากาศในเรื่อง เช่น การใช้สำนวน และการใช้โวหารเปรียบเทียบ นอกจากนี้ผู้แต่งมีความใส่ใจกับการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร เพื่อสร้างความแตกต่างของตัวละครแต่ละตัวให้เห็นอย่างชัดเจนด้วย เช่น การใช้ภาษาให้เหมาะกับวัย เพศ อาชีพ สถานภาพของตัวละคร ฯลฯ ภาษาที่ตัวละครใช้เป็นภาษาพูดเช่นเดียวกับการสนทนาในชีวิตจริง เช่น การตกเสียงของคำให้ยาวขึ้นเพื่อให้เหมาะกับลักษณะการพูดของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ของคำให้ผิดไปจากมาตรฐานเพื่อแสดงความรู้สึก หรือการใช้คำอุทาน เป็นต้น นอกจากนี้การใช้ภาษาที่ตรงตามยุคสมัยของเรื่อง ช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการร่วมไปกับตัวละครและสภาพสังคมในแต่ละสมัยด้วยเช่นกัน

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ถือให้เห็นภาพและสร้างอารมณ์ให้กับผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมได้อย่างชัดเจนด้วยการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นความหมายทั้งหมดในบทละคร ภาษาจะช่วยสร้างจินตนาการมากเป็นพิเศษเมื่อเราอ่านบทละครเพราะไม่ได้สัมผัสทั้งภาพและเสียง แต่ในขณะเดียวกันเมื่อบทละครนั้นได้ปรากฏเป็นการแสดงทั้งที่เป็นการแสดงบนเวทีหรือแสดงทางวิทยุกระจายเสียง ภาษาก็ได้ช่วยสร้างและเสริมจินตนาการในด้านภาพ อารมณ์และความรู้สึกในส่วนที่ไม่สามารถปรากฏออกมาจากการแสดงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทละครวิทยุซึ่งใช้เสียงในการนำเสนอเรื่องราวเพียงอย่างเดียว ผู้ฟังสามารถรับรู้และเห็นทุกอย่างด้วยมโนภาพหรือจินตนาการจากถ้อยคำที่ตัวละครพูดออกมา ความตื่นเต้นเร้าใจและมีอารมณ์ร่วมไปกับละครจะเกิดจากภาษา นอกเหนือจากเสียงดนตรี หรือเสียงประกอบอื่น ๆ โดยผู้แต่งเลือกใช้ภาษาได้งดงามเหมาะกับสถานการณ์และบรรยากาศของเรื่อง เช่น การใช้ภาษาที่ถือให้เห็นภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ฉันเห็นแกนั่งบนอุบอิบ ก็เลยพูดด้วย

(ความเมตตาการุญคำจุมโลก ในบทละครชุดเล่มใหม่ หน้า ๒๔๔)

คำว่า อุบอิบ เป็นคำที่แสดงให้เห็นอาการของผู้พูด คือ พูดหรือบ่นเบา ๆ และไม่ชัดเจน บุคคลที่ตัวละครกล่าวถึงนี้เป็นหญิงชราซึ่งบ่นกับตัวเองเกี่ยวกับความไม่เอาใจใส่ของพยาบาลเพราะเห็นว่าเป็นคนยากจน

...น้ำก็อกในห้องน้ำก็คงจะกะปริบกะปรอย

(เงินทอง ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๓๑๒)

คำว่า กะปริบกะปรอย ในข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นภาพของน้ำที่ไหลออกมาทีละเล็กทีละน้อย เป็นคำพูดของหลานสาวเจ้าของห้องเช่าที่บอกว่าจะลดค่าเช่าห้องให้เพราะผู้เช่าอาจไม่ได้รับความสะดวกสบายเท่าใดนัก

บทสนทนาของตัวละคร ได้แสดงให้เห็นภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่อง บางครั้งแสดงถึงลักษณะของสิ่งที่ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมไม่เคยเห็นหรือรู้จักมาก่อน ได้ชัดเจนดี เช่น ตัวยาม่า เขาหิมาลัย ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

อิม :- ดูนั่นแน่ะ ยาม่าดังฝูง...
 อัมพร :- แต่ดูมันร้องไวกว่าวัวควายเป็นไหน ๆ
 อิม :- ดิฉันชอบตัวสีขาวส่วนนั่นแน่ะ
 อัมพร :- ขาวกับน้ำคาสเก็กว่ะนะ
 ป.ม. :- ลูซึกรับ มันชูกอดตั้งแหงนหน้าอยู่ทุก ๆ ตัว

.....
 อัมพร :- ... ขนของมันนุ่มมาก ทำเสื้อเฟอร์ ทำผ้าห่ม ทำอะไรได้หลายอย่าง

(ยาม่า ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๕๓-๕๔)

นายฉันท :- เหลือวไปดูข้างหลังซึกรับ ภูเขหิมาลัยนั่นแน่ะ

.....
 แม่ว :- แฮมสูงจริงนะกะ ขาวฮืดที่เดียว

หนูตาย :- บนยอดนั่น หิมะซึคะ งามเหลือเกิน

(ไปสวนจุมพินิ ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๒๒๐-๒๒๑)

การใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นอารมณ์และความรู้สึก เช่น

...หนูคิดแต่เรื่องจะมาสวนอุณพินิ ดูเหมือนว่าเป็นยอดของความปรารถนา อยาก
มาอ้างที่ประมุขของพระพุทธเจ้า แม้ว่าจะช้าไปกว่า ๒๕๐๐ ปี

(ไปสวนอุณพินิ ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๒๑๖)

คำว่า ยอด มีความหมายว่า ส่วนสูงสุด การที่ตัวละครกล่าวเช่นนี้เพื่อแสดงความ
รู้สึกให้เห็นว่าการ ได้มาสวนอุณพินิเป็นความต้องการอย่างสูงสุดแล้ว

ธิดา :- พวกเธอจะคิดว่าอัญชติร่าเป็นคนเด็วในโรงเรียนนี้

ชบา :- ถูกแสงที่เด็ว ถ้าไม่อย่างนั้นเขาจะได้เป็นคณบดีหรือ

(ยังเป็นรอง ในบทละครชุดสิบเรื่อง หน้า ๑๓๓)

คำว่า แสง เป็นคำวิเศษณ์ ที่ขยายคำว่า ถูก เพื่อแสดงว่า ถึงที่พูดนั้นถูกต้องที่สุด
แน่นอนทีเดียว การที่ตัวละครกล่าวเช่นนี้เพื่อตอบข้อข้องใจ และเป็นการยืนยันความเห็นของเพื่อน
ที่ว่า อัญชติเป็นผู้ที่ร่าเป็นคณบดีได้ดีที่สุดอย่างที่ไม่มียุติคนใดเทียบได้

นอกจากคำต่าง ๆ ที่ผู้แต่งได้เลือกสรรมาจะช่วยสร้างอารมณ์ และความรู้สึกที่
ชัดเจนแล้ว ภาษาที่เรียงร้อยกันเป็นคำพูดของตัวละครก็ได้สร้างอารมณ์และความรู้สึกให้คล้องตาม
ไปกับตัวละครด้วย เช่น ในเรื่องหัวใจทอง หลวงประติหารีจรรยาได้พูดคัดค้านปราวณี และแสดงความ
รู้สึกเสียใจต่อความคิดและการกระทำของปราวณีว่า

...แม่มืด ขกโทษให้พ่อเออะ พ่อลืมตัวพูดกับลูกแรงไป ลูกมีสิทธิ์เต็มทีฐานเป็นลูกพ่อ
แต่เห็นใจพ่อบ้างเออะ พ่อรักเด็ก พ่อรักโรงเรียน...ทำเอาโรงเรียนเสียแล้ว เด็ก ๆ จะไปเรียนที่
ไหน...แม่มืด ลูกจะว่ายังงั้น...ทำใจของลูกให้สบายเออะ

แม่มืด ลูกของพ่อ ของที่ถูกถามหา พ่อรู้ว่าพ่อเก็บไว้ที่ไหน นายคนนี่ (หมายถึงมานพ)
เขาอยากได้ บอกพ่อตรง ๆ เออะลูก ว่าจะให้พ่อหยิบให้ไปปรี...บอกพ่อเออะ ลูกจะให้พ่อให้ไปปรี

(หัวใจทอง หน้า ๕๒-๕๓)

ในการแสดงละคร ผู้กำกับการแสดงและนักแสดงจะต้องรู้วิธีที่จะทำให้คำพูดของ
ตัวละครที่พูดออกมานั้นแสดงออกมาได้ตรงกับความหมายที่ผู้แต่งตั้งใจ เพื่อให้คำพูดนั้นคิดจริงใจ
และสร้างความประทับใจแก่ผู้ฟังหรือผู้ชม ให้คำพูดนั้นมีความหมายสำหรับผู้ฟังหรือผู้ชม และมี
เวลาหยุดคิดในสิ่งที่ปรากฏอยู่ในคำพูดเหล่านั้น โดยอาจใช้วิธีปรับเปลี่ยนจังหวะการพูด มีการเน้น

เสียง เน้นคำ ใช้ดนตรีประกอบเพื่อเสริมอารมณ์ ใช้เทคนิคสร้างเสียงกังวานหรือเสียงสะท้อนด้วย เครื่องเสียงที่ต่อกับไมโครโฟน เป็นต้น

การใช้ภาษาในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีความไพเราะ สละสลวย บางครั้งคำพูดที่ตัวละครกล่าวออกมา มีความลึกซึ้งกินใจ ผู้แต่งเลือกใช้ระดับภาษาได้ เหมาะกับสถานการณ์และตัวละคร เช่น ศุนทรพจน์ของเนห์รู ซึ่งตัวละครในเรื่องงานฉลอง ๒๕ ศตวรรษของพุทธศาสนาที่อินเดีย เป็นผู้ถ่ายทอดให้ฟังตอนหนึ่งว่า

อัมพร :- เท่าที่จำได้ณะคะ เนห์รูพูดว่า “เป็นเกียรติอย่างยิ่งสำหรับชาวอินเดีย ที่ได้อยู่ใน ดินแดนที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะพระพุทธรูปองค์แรกประทับอยู่...เราควรจะยึดถือคำสอน ของพระพุทธรูป ซึ่งเราได้รับไว้มานานมาแล้ว แต่บัดนี้ก็ยิ่งหอมหวาน ยังมีกำลัง แรงและยังเหมาะแก่กาลสมัย เมื่อข้าพเจ้าระลึกถึงพระพุทธรูปองค์ ผู้ซึ่งเคยประทับ อยู่ที่นี่มานานแล้ว และยังคงประทับอยู่ทุกวันนี้ ข้าพเจ้าไม่มีความคิดใด ๆ แบบ นักปราชญ์คอก แต่หัวใจของข้าพเจ้าเต้นแรงและทำให้น้ำตาไหล บางทีความ รู้สึกเช่นนี้จะมีค่าบ้างกระมัง”

(บทละครวิเทศศึกษาตีเรื่อง หน้า ๒๕๑-๒๕๒)

ในเรื่องหัวใจทอง ท่านเจ้าคุณลุงของหลวงประติพัทธ์จรรยาได้พูดกับหลวง ประติพัทธ์จรรยาด้วยถ้อยคำลึกซึ้งกินใจว่า

...เมื่อเจ้าทำการทำงานต่อไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เจ้าคงอยากจะทำอะไรไว้ชื่อเจ้า บ้าง...เมื่อถึงเวลาใจของเจ้าก็จะบอกตัวเอง...เรื่องทำมาหากินนะไม่มีใครบังคับเจ้าได้นะ นอกจากใจของเจ้าเอง

(หัวใจทอง หน้า ๒๕)

...ขอให้เจ้าทำใจของเจ้าให้บริสุทธิ์ อย่าคิดถึงประโยชน์ของตัวเจ้าด้วยเฉียว เจ้ายัง เป็นหนี้บุญคุณของบ้านเมือง ให้นึกถึงประโยชน์ส่วนบ้านเมืองของเจ้าด้วย

(หัวใจทอง หน้า ๒๖)

ภาษาที่งดงามนี้ นอกจากจะปรากฏเป็นถ้อยคำภาษาที่สื่อให้เห็นภาพและอารมณ์ อย่างตรงไปตรงมาแล้ว มักปรากฏในลักษณะที่เป็นความเปรียบ กลอน หรือบทเพลง ที่ตัวละคร หยิบยกขึ้นมากล่าวถึงด้วย เช่น

อารมณ์ขันในบทละครเป็นสิ่งที่สร้างความสนุกสนาน และช่วยให้เรื่องมีรสชาติ อารมณ์ขันที่ผู้ชมได้รับนั้น นอกจากจะเกิดจากการแสดงพฤติกรรมที่ชวนขันของตัวละครแล้ว คำพูดของตัวละครก็ช่วยสร้างอารมณ์ขันด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น เด็กชายในเรื่องเทพธิดาสาธิตหลงเข้าไปในป่าถึงโรงเรียนซึ่งเป็นดินแดนของเหล่าเทพธิดา เหล่าเทพธิดาจับตัวไว้และกล่าวหาว่า เป็นผู้ถูกรุก

เทพธิดาที่ ๑ :- ข้อ หลงทางมา ในการที่เจ้าหลงทางมานั้น เจ้าได้ขออนุญาตใครหรือเปล่า
เด็กชาย :- ก็หลงทางมา จะให้ขออนุญาตใครล่ะครับ

(เทพธิดาสาธิต ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๑๘๖)

เทพธิดาให้เด็กชายเล่าถึงสาเหตุที่ทำให้พลัดหลงเข้าไปในดินแดนของพวกนาง เด็กชายได้เล่าให้เทพธิดาฟังพร้อมทั้งหาโอกาสหนี ผู้แต่งได้บรรยายกิริยาอาการของตัวละคร ประกอบคำพูดไว้ด้วย

เด็กชาย :- ผมเห็นจึกเด่นว่าอยู่ครับ ผมก็ดูจึกเด่นว่า (ทำท่าทางประกอบ) แหม ว่าวขึ้นสูงเชียวครับ แต่ประเดี๋ยวจึกครับ ว่าวขาดลอยไปเลย จึกถามผมว่า “ทำอย่างไรล่ะ” ผมก็บอกว่า “คงตกมดว ๆ ป่าถึงโรงเรียนนั่นแหละ” พอผมพูดแล้ว จึกก็ออกวิ่งมดไปเลย พอจึกวิ่งไป ผมก็วิ่งตามจึก (ทำท่าทางประกอบ เลยวิ่งเข้าโรงไป เทพธิดาค้องวิ่งตามไปเอาตัวกลับมา)

เทพธิดาที่ ๒ :- ชินวิ่งตามจึกไปอีกละ พระราชินีคงจะลงโทษเจ้าเป็นสองเท่า

เทพธิดาที่ ๓ :- แล้วอย่างไรล่ะ วิ่งตามจึกไป แล้วอย่างไร

เด็กชาย :- จึกเลียช่ายครับ ผมก็เลียช่าย จึกเลียชวยว ผมเลียชวยว แล้วก็เลียช่าย, เลียช่ายแล้วก็เลียชวยว แล้วเลียช่าย แล้วเลียช่ายอีก แล้วเลียชวยว

(เทพธิดาสาธิต ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๑๘๘-๑๘๙)

จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาของตัวละครซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักความเป็นจริง การพูดจาขวานผ่าซาก และให้รายละเอียดที่มากเกินไปจนจำเป็น เหล่านี้เป็นการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมตามหลักการใช้ภาษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความตลกขบขัน

เนื่องจากบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเป็นบทละครที่ ท่านแต่งขึ้นเอง การวางโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร การกำหนดฉากและบรรยากาศจึงเกิดจากจินตนาการของท่านเป็นสำคัญ ดังนั้นเนื้อเรื่องในบทละครของท่านจึงมีความสดและแปลกใหม่ สร้างความสนใจ ใคร่รู้ และชวนติดตามเนื้อเรื่องโดยตลอดเพราะไม่ทราบว่าจะดำเนินไป และจบลงอย่างไร การที่ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมปล่อยให้ดำเนินไปตามเนื้อเรื่องเช่น

นี้ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในระหว่างที่อ่าน หรือชมการแสดงตั้งแต่ต้นจนจบ ในด้านของการใช้ภาษา จะเห็นได้ว่าการใช้ภาษาในบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ช่วยสร้างจินตนาการในด้านการสร้างภาพ อารมณ์และความรู้สึกรู้สึกให้แก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมได้เป็นอย่างดี การใช้ภาษาพูดของตัวละครใกล้เคียงกับชีวิตประจำวัน ทำให้เรื่องมีความสมจริงและมีชีวิตชีวา บางครั้งมีการใช้บทเพลงหรือกลอนประกอบเพื่อสร้างความน่าสนใจ และให้เกิดความประทับใจกับบทประพันธ์ที่ยกมาได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

การนำบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ไปแสดงเป็นละคร ผู้กำกับการแสดงมีความสำคัญต่อละครที่จัดแสดง เพราะเป็นผู้ที่มีส่วนในการกำหนดทิศทางของละครว่าจะให้เป็นไปในลักษณะอย่างไร ละครเรื่องเดียวกันอาจนำเสนอออกมาได้แตกต่างกันหากผู้กำกับการแสดงไม่ใช่คนคนเดียวกัน ซึ่งเกิดจากการตีความ จินตนาการ และความต้องการที่แตกต่างกัน แม้ว่าบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จะมีการให้รายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ไว้พร้อมที่จะจัดแสดงแล้ว แต่ผู้กำกับการแสดงก็สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมเพื่อเพิ่มความเข้มข้นเข้าใจให้กับละครด้วยการใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ เช่น การกำกับละครเวทีอาจมีการกำหนดแสงให้สอดคล้องกับอารมณ์ของตัวละคร การกำหนดจังหวะการเข้าและออก รวมถึงการเคลื่อนไหวของตัวละครบนเวที การกำหนดระยะเวลาของการแสดงในแต่ละช่วงให้ช้าหรือเร็วเพื่อเน้นจุดสำคัญต่าง ๆ ในเรื่อง เป็นต้น ดังนั้นผู้กำกับการแสดงจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างความยิ่งใหญ่ ละครการตา สร้างความสมจริงให้กับละคร และทำให้ละครสื่อสารความคิดต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกเหนือไปจากความสามารถของผู้แสดงและส่วนประกอบต่าง ๆ เป็นการช่วยเสริมศักยภาพของบทละครให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

๕.๒ คุณค่าทางด้านพัฒนาสติปัญญา

ผู้แต่งบทละครควรมีความรับผิดชอบต่องาน โดยคำนึงถึงผู้อ่านหรือผู้ชมละครในด้านการพัฒนาสติปัญญา สะท้อนสังคม ชี้นำสังคม ให้คิดขบคิดเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลรวมไปถึงสังคม การที่บทละครมีคุณค่าทางความคิดถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการละครที่จะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในระดับหนึ่งนอกเหนือจากการได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินใจ

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีคุณค่าในด้านการให้ความรู้ และนำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจ ผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมย่อมได้รับคุณค่าเหล่านี้ได้ไม่ต่างกันเพราะผู้แต่งสอดแทรกสาระต่าง ๆ ไว้ในบทสนทนาของตัวละครนั่นเอง คุณค่าทางด้านเนื้อหาที่ปรากฏในบทละครมีดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ คุณค่าทางด้านการให้ความรู้

๕.๒.๑.๑ ความรู้ด้านประวัติศาสตร์

การได้ศึกษามรดกหรือร่องรอยแห่งของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ทำให้ทราบประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจหลายประการ ประเด็นที่เห็นได้ชัดได้แก่ประวัติศาสตร์ด้านการศึกษาของไทย เนื่องจากหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ถูกกตัญญูกับวงการการศึกษามาตลอดชีวิตการทำงาน ท่านจึงมีความรู้เกี่ยวกับการศึกษาของชาติไทยเป็นอย่างดีและได้ถ่ายทอดผ่านเรื่องราวในบทละครให้ผู้ชมได้ทราบ โดยเน้นให้เห็นการปฏิรูปการศึกษาในเมืองไทยเป็นสำคัญ เช่น การปรับเปลี่ยนกระทรวงที่รับผิดชอบด้านงานการศึกษา การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในประเทศ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ กระทรวงธรรมการได้เปลี่ยนแปลงชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และแยกกรมธรรมการออกไปเพื่อให้บริการเฉพาะงานด้านการศึกษา

- เรื่อง :- หมอยังไม่เข้าใจอย่างหนึ่ง ทำไมถึงเปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการล่ะครับ
- คุณหลวง :- อ้อ ก็โอนกรมธรรมการไปเสียแล้ว ทีนี้ก็จะทำงานการศึกษากันถ้วน ๆ ก็เลยเปลี่ยนชื่อเสียเท่านั้นเองแหละ

(หัวใจของ หน้า ๑๔)

ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ดังคำพูดของตัวละครที่ว่า

- ...พระราชบัญญัติประถมศึกษาออกมาใหม่ ๆ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคมนี้เอง ครบ ๖ เดือนพอดีในวันนี้ ยังตลก ๆ ร้อน ๆ อยู่ก็จริง แต่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดนับตั้งแต่ที่อนุกรมกำแหงท่านทรงบัญญัติอักษรไทย...

(หัวใจของ หน้า ๑๖)

กฎหมายประถมศึกษา หมายถึง พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๕ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้แต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๔๖๕ และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๖๕ โดยกำหนดให้

เด็กทุกคนที่มีอายุ ๑ ปีบริบูรณ์เข้าเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนอายุได้ ๑๔ ปีบริบูรณ์ (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, ๒๕๑๓ : ๑๓๕)

พระราชบัญญัติประถมศึกษาได้กำหนดประเภทของโรงเรียนประถมศึกษา ออกเป็น ๒ ประเภท คือ โรงเรียนที่ประชาชนจัดตั้ง และ โรงเรียนที่นายอำเภอจัดตั้ง ตามที่ตัวละคร ได้กล่าวไว้ว่า

...พระราชบัญญัติที่ออกมานั้นมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนช่วยกันทำ จึงกำหนด ประเภทของโรงเรียนไปว่า “โรงเรียนประถมศึกษาที่ประชาชนจัดตั้ง” แต่ด้วยความรอบคอบ เกรงไปว่าในบางท้องที่ประชาชนจะไม่มีกำลังทำได้ ก็ให้มีโรงเรียนอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “โรงเรียนประถมศึกษาที่นายอำเภอจัดตั้ง” คือให้นายอำเภอจัดตั้งในนามของรัฐบาล

(สามเกลอ ในบทละครเรื่องสามเกลอ ทวาทศาน หงส์ทอง หน้า ๑๓)

พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ กำหนดวิธีตั้งโรงเรียน ประชาราษฎร์ไว้ดังนี้

“มาตรา ๑๗ โรงเรียนประชาราษฎร์จัดตั้งมี

(๑) ด้วยประชาชนในหมู่บ้านหนึ่งหรือตำบลหนึ่งมีใจสมัครตั้ง เมื่อ ได้ยื่นเรื่องราวต่อผู้ว่าราชการจังหวัด โดยทางนายอำเภอ และได้รับอนุญาต จากผู้ว่าราชการจังหวัดให้ตั้งแล้ว หรือ

(๒) ถ้าประชาชนไม่สมัครหรือไม่สามารถทำดังนั้น ให้นายอำเภอเป็นผู้ตั้งเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว

“ลล”

“ลล”

(หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, ๒๕๑๓ : ๑๓๖)

ในเรื่องสุวรรณพิณูญา ได้กล่าวถึงการศึกษาประชาราษฎร์ไว้ว่า กระทรวง ศึกษาธิการได้เปิดชั้นมัธยมสามัญ* ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๔๕๔ ซึ่งเป็นการขยายการศึกษา ภาคบังคับในรูปแบบหนึ่ง ในหลักสูตรมีการฝึกอาชีพให้นักเรียนด้วย ทราบได้จากบทสนทนา ระหว่างท่านผู้ใหญ่กับสุวรรณพิณูญาที่ว่า

สุวรรณ :- โรงเรียนมัธยมสามัญเจ้าค่ะ ตามแผนการศึกษาชาติ

ท่านผู้ใหญ่ :- อีแม่สุวรรณ เข้าใจหรือว่ามีมัธยมสามัญนั้นเป็นอย่างไร

* ชั้นมัธยมสามัญ หมายถึงชั้นที่เรียกว่าประถมศึกษาตอนปลาย (ป.๕-๖-๗) ในสมัยต่อมา

สรุป :- เอื้อ มีรอมต้ามัญ มีการสอนให้เด็กทำการทำงานด้วยไม้โซ่หรือเข้ากะ
ให้เรียนหนังสือด้วย ให้ทำงานด้วย ผักผ่นอาชีพต่าง ๆ จะได้ช่วย
พ่อแม่ทำสวน ทำนา

(บทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๔๘)

เรื่องตามกลอน ได้กล่าวถึงการขยายการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งประเทศไทยได้
เข้าร่วมโครงการกับองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ไว้ว่า

ขาม :- เรื่องประดอมหนึ่งถึงประดอมตีน รอ ๆ เอาไว้ก่อนเถอะ แต่รัฐบาลออกกฎหมายขยาย
การศึกษาภาคบังคับขึ้นไปถึงประดอมเจ็ด เท่ากับว่าให้คำมั่นสัญญากับประชาชนว่าจะ
ขยายโรงเรียนให้เด็กเล็กได้เรียนสูงขึ้น เท่านั้นยังไม่พอ ยังได้ไปสัญญาสัญญากับ
องค์การศึกษา สหประชาชาติว่าจะขยายให้ทั่วถึงเสร็จสิ้นภายในสิบปี เขาว่านี่ก็
เก็บเข้าไปแล้ว ยังเหลืออีกสิบเอ็ดปี การงานก็ไม่ได้กระเบื้องไปเท่าไร

(บทละครเรื่องสามกลอน ทวาทศทณ หงส์ทอง หน้า ๒๓-๒๔)

กฎหมายขยายการศึกษาภาคบังคับที่ตัวละครกล่าวถึง คือพระราช
บัญญัติประถมศึกษา (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ประกาศขยายการศึกษาภาคบังคับจากประถมศึกษาปีที่ ๔ เป็นประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นตำบล ๆ ไป
(หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, ๒๕๑๑ : ๑๒๐) และในเนื้อความตอนนี้ได้กล่าวถึงการขยายการศึกษา
ภาคบังคับตามโครงการขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ที่กำหนด
ให้ประเทศต่าง ๆ ในเขตภูมิภาคเอเชียได้มีการปรับปรุงการศึกษาของชาติให้การประถมศึกษาควรมี
ระยะเวลา ๖ ปี และควรเป็นการศึกษาบังคับและให้เปล่า มีระยะเวลาการดำเนินงานตามโครงการ
เป็นเวลา ๒๐ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เรียกว่า แผนการอาจี (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, ๒๕๑๑ :
๑๑๘-๑๒๖)

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นอกจากจะให้ความรู้ด้าน
ประวัติศาสตร์การศึกษาของไทยแล้ว ยังให้ความรู้ปลีกย่อยในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น

เรื่องงานฉลอง ๒๕ ศตวรรษของพุทธศาสนาที่อินเดีย ได้นำเหตุการณ์
จริงที่ผู้แต่งเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุม “พุทธชยันตี” (การฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ) ที่กรุง
นิวเดลี ประเทศอินเดีย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มานำเสนอ มีบุคคลที่มีบทบาทสำคัญทางด้านศาสนา
จากประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก อาทิ เนห์รู ของประเทศอินเดีย, คาโต ลาม่า จากทิเบต,
ฮุน อคิตนายกรัฐมนตรีประเทศพม่า, เจ้าคุณอนุমানราชชน จากประเทศไทย เป็นต้น

ในเรื่องตามเกดอ ให้ความรู้เกี่ยวกับธงชาติว่า ธงไตรรงค์เกิดขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ ๖ ทรงคิดขึ้นแทนธงช้าง

บัวทอง :- คิฉันทราบแต่ว่า ธงไตรรงค์นั้นเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่หก ทรงคิดขึ้นมา
แทนธงช้าง

ขาม :- จริงซี ดูพระราชบัญญัติธงก็ได้ ในพระราชบัญญัติธง กำหนดธงไตรรงค์ของเราว่า
สีขาว สีขาว และสีแดง

(บทละครเรื่องสามเกดอ ทวาทศทาน หงส์ทอง หน้า ๗๘)

ตามพระราชบัญญัติธง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้กำหนดให้ธงชาติมีติดังนี้
“มาตรา ๕ ธงชาติ รูปสี่เหลี่ยม มีขนาดกว้าง ๖ ส่วน ยาว ๘ ส่วน ด้านกว้าง ๒ ใน ๖ ส่วน ตรงกลาง
เป็นสีขาว ต่อแถบสีขาวออกไปทั้งสองข้าง ข้างละ ๑ ใน ๖ ส่วนเป็นแถบสีขาว ต่อสีขาวออกไปทั้ง
สองข้างเป็นแถบสีแดง ธงชาตินี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ธงไตรรงค์” (หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล,
๒๕๑๓ : ๑๓๗)

เรื่องอาหารบราตรี ได้ให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์การเมืองการ
ปกครองในเรื่องของการแย่งชิงดินแดนที่เป็นเกาะบาเรน เนื่องจากเป็นแหล่งน้ำมันดิบที่สำคัญแห่ง
หนึ่ง ดังที่ตัวละครสนทนากันว่า

ดู :- เกาะบาเรนนี่ อยู่ที่ไหนกันคะ

ป.ม. :- อยู่ในอ่าวเปอร์เซียใกล้ ๆ ฟิงอาระเบีย ดูเหมือนอังกฤษจะครอบครองเอาไว้คุมบ่อ
น้ำมันในเปอร์เซีย

อัมพร :- เรื่องอังกฤษมาครอบครอง คิฉันทไม่สู้แน่ใจ รู้แต่ว่าในศตวรรษที่ ๑๖ คริสต์ศตวรรษ
นะคะ ในศตวรรษที่ ๑๖ พวกโปรตุเกสมาปกครองอยู่ ต่อจากนั้นพวกอาหรับและ
เปอร์เซียแย่งกัน ตกไปเป็นของอาหรับคอนปลาตศตวรรษที่ ๑๘ ชาวเมืองหรือชาว
เกาะนี่นี่ก็เป็นชาวอาหรับ

(บทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๖๓-๖๔)

เรื่องเที่ยวกรุงเทพฯ และกรุงรัตนโกสินทร์ เน้นประวัติศาสตร์ด้าน
สถานที่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เนื้อเรื่องบางตอนแสดงให้เห็นที่มาและชื่อของสถานที่บางแห่งใน
กรุงเทพฯ ที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น

ใหญ่ :- นีศาตมาคงหรือคะ เห็นเข็มนว่าเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี

พ่อ :- แพทอสมาคมเค็ชวี่นั้่นนะ แต่ก่อนเป็นบ้านเจ้าพระยาสุรศักดิ์ แล้วเปลี่ยนเป็นบ้าน
เจ้าพระยาอมราช เค็ชวี่นั้่นเป็นแพทอสมาคม...ถูกรู้ใหม่ว่าทำไมจึงเรียกว่าศาตมาคง

พ่อ :- ดึกบ้านเจ้าพระยาสุรศักดิ์ฯ นั้่นแพทอ สมังทาตมคง

(เที่ยวกรุงเทพฯ ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๒๗๑-๒๗๒)

ตัวละครได้พูดถึงป้อมต่าง ๆ ที่ล้อมรอบพระราชวังและเมือง ในสมัย
รัชกาลที่ ๕ ที่ปรากฏในแผนที่ว่า

ใหญ่ :- อีกสองป้อมนี่ละคะ

คุณพ่อ :- ป้อมผลาญศัตรูราบ ป้อมปราบศัตรูพ่าย

ใหญ่ :- เลขกลาขมเป็นชื่ออันชอบป้อมปราบ หนูเพิ่งทราบเค็ชวี่นั้่นเองว่าเคยมีป้อมจริง ๆ

(กรุงรัตนโกสินทร์ หน้า ๒๒)

เรื่องไปสวนอุมพินิ ได้สอดแทรกประวัติเกี่ยวกับสวนอุมพินิซึ่งเป็น
สถานที่ประดิษฐานของพระพุทธเจ้า ตัวละครได้เล่าเกี่ยวกับที่มาของการสร้างและนามของสถานที่ไว้ว่า

ผมก็ไม่ใช่นักโบราณคดีหรอกครับ แต่เคยได้ยินคนเขาบอกว่า ครั้งหนึ่งพระมหเทสิ
ของพระราชาเทวทหะนคร ไปรดสวนแห่งหนึ่งมาก พระราชาเทวะทหะนครไม่สามารถจะทำ
อย่างไรได้เพราะสวนนั้นอยู่นอกแคว้นของพระองค์ พระองค์จึงสร้างสวนขึ้นใหม่ให้ชื่อว่า
“อุมพินิ” คามพระนามของพระมหเทสิ

(บทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๒๑๑)

จะเห็นได้ว่าบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้สะท้อนให้เห็น
เห็นประวัติศาสตร์ในแง่มุมต่าง ๆ ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะประวัติการศึกษาของไทย บทละครของ
ท่านจึงเป็นเสมือนแหล่งความรู้ที่ให้ความบันเทิงไปพร้อมกันด้วย

๕.๒.๑.๒ ความรู้ด้านภูมิศาสตร์

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ที่มีแนวของเรื่องเป็นแนว
ท่องเที่ยว มักสอดแทรกความรู้ด้านภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ที่เด่นและน่าสนใจ ผู้ชมจะรู้สึก
ตื่นเต้นกับข้อมูลที่แปลกใหม่เกี่ยวกับภูมิประเทศของต่างประเทศ โดยผู้แต่งมักเปรียบเทียบสิ่ง
ต่าง ๆ ในประเทศไทยที่คนไทยคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจและเสริมจินตนาการ

เพราะบทละครแนวท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นบทละครวิทยุ ซึ่งต้องอาศัยการฟังเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างบทสนทนาที่ให้ความรู้ด้านภูมิศาสตร์ เช่น

เรื่องอาหรับราตรีได้บอกสถานที่ตั้งของเกาะบาเรนไว้อย่างคร่าว ๆ เพื่อให้ผู้ฟังนึกภาพตามได้ ส่วนเรื่องไปสวนฉุนหิน ได้มีเนื้อความชี้แจงให้เข้าใจว่าสวนฉุนหินไม่ได้อยู่ในประเทศอินเดียตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกัน

ดูร :- เกาะบาเรนนะ อยู่ที่ไหนกันคะ

ป.ม. :- อยู่ในอ่าวเปอร์เซียใกล้ ๆ ฝั่งอาระเบีย

(อาหรับราตรี ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๖๓)

นายพันธุ :- สวนฉุนหินไม่ได้อยู่ในอินเดียคอกครับ อยู่ในประเทศนปาล

(ไปสวนฉุนหิน ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๒๐๘)

ผู้แต่งได้ให้ความรู้เกี่ยวกับขนาดของเมืองต่าง ๆ ซึ่งขึ้นชื่อในเรื่องของความใหญ่ หรือความสูงในอันดับต้น ๆ ของโลก เพราะเป็นจุดเด่นและน่าสนใจ โดยมักใช้วิธีเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพ เช่น ขนาดของเกาะบาเรน ขนาดความสูงของเมืองหลวงของประเทศโบลิเวีย และประเทศอื่น ๆ ในลำดับที่มีความสูงรองลงไป และภูเขาหิมาลัยซึ่งเป็นภูเขาที่สูงที่สุดในโลก

อัมพร :- แหม เกาะบาเรนนี่ก็ใหญ่ชะนะ มองจากเครื่องบินเห็นเล็กนิดเดียว

ทรัพย์ :- เห็นจะใหญ่กว่าเกาะสี่ซังหลายเท่า

(อาหรับราตรี ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๖๖-๖๗)

อัมพร :- ...ลาปาซ เมืองหลวงของประเทศโบลิเวีย เป็นเมืองหลวงที่สูงที่สุดในโลก สูง ๑๒,๗๐๐ ฟุต

อัมพร :- ...ลาซาเมืองหลวงของทิเบต ๑๑,๘๓๐ ฟุต สูงที่สอง ที่สาม คีโคเมืองหลวงเอกวาดอร์ ๘,๐๐๐ กว่า ที่สี่ โบโกตาเมืองหลวงของโคลอมเบีย ๘,๐๐๐ กว่า ที่ห้าเมืองเม็กซิโก ๖,๐๐๐ ฟุตกว่า ๆ

อัมพร :- ...เปรียบกับภูเขาในเมืองเรา ภูกระดึงสูง ๔,๓๐๐ ฟุตเศษ คอยอินทนนสูง ๘,๕๐๐ ฟุตกว่า เมืองลาปาซนี่สูง ๑๒,๗๐๐ สูงกว่าคอยอินทนนอีกครึ่งเท่า

(ยาม่า ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๘๘-๘๙)

หนูตาย :- หมม หนูอยากเห็นเขาหิมาลัยเหลือเกิน ภูเขาที่สูงที่สุดในโลก
(ไปสวนอุทิศนิ ในบทละครวิทยุศึกษาตีบเรื่อง หน้า ๒๑๕)

สภาพบ้านเมืองของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันไป เช่นที่เกาะบาเรน
พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทะเลทราย ประเทศโบลีเวียพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา บ้านเมืองจึงมักสร้างอยู่ตาม
หุบเขา พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเนปาลเป็นทุ่งนา กรุงเทพฯ ในสมัยก่อนยังมีความเจริญเข้าไปไม่
มาก พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นไร่ ทุ่งนา และสวนผลไม้ ฯลฯ ดังปรากฏในคำพูดของตัวละครต่อไปนี้

อัมพร :- พื้นที่ก็เรียบดีไม่เห็นมีภูเขา

ดูร :- ดันไม้ที่อยู่ไหนกันนะ ยังไม่เห็นดันไม้สักคันเดียว

ทวิทย์ :- ผมก็สังเกตเหมือนกัน ไม่เห็นมีดันไม้ มีแต่ทราย

(อาหรับราตรี ในบทละครวิทยุศึกษาตีบเรื่อง หน้า ๖๗)

อิม :- อยู่นั่นแหละ เห็นเมืองแล้ว

.....

อิม :- ทำไมมันลงไปอยู่ในหุบเขาละคะ

.....

อัมพร :- เมืองอยู่ต่ำกว่าสนามบิน...

ป.ม. :- นี่ก็แปลว่าสนามบินอยู่บนที่ราบสูง สูงกว่าตัวเมือง

(ธาม่า ในบทละครวิทยุศึกษาตีบเรื่อง หน้า ๘๕)

แม่ว :- หมม ภูมิประเทศช่างคล้ายบ้านเราจริงนะคะ ทุ่งนา ...คันมะม่วงก็เยอะแยะ

.....

แม่ว :- ข้อที่คิดฉันแปลกใจก็คือ เคยนึกว่าเนปาลเป็นเมืองภูเขา นี่ทำไมจึงมีแต่ทุ่งนา

นาอฉันท :- ดูเหมือนจะมีทุ่งนาแต่แถบนี้เท่านั้นแหละครับ เหนือขึ้นไปก็ภูเขาทั้งนั้น
เทือกเขาหิมาลัย

.....

แม่ว :- ...เคยนึกว่าสวนอุทิศนิจะต้องมีลักษณะเป็นสวนหรือเป็นป่า แต่ทำไม
เป็นคิกรวมอยู่กลางทุ่งนา ดันไม้ใหญ่ ๆ ก็ดูจะมีไม่กี่คัน

(ไปสวนอุทิศนิ ในบทละครวิทยุศึกษาตีบเรื่อง หน้า ๒๑๕-๒๑๖)

ทอ :- ลูกดูเครื่องหมาขบนแพล่นี่สิ แลวนี่เป็นสวนผลไม้ บ้านเมืองยังไม่ใหญ่โต

คนยังไม่มาก ดูสิ แลวอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ครวงนี่ยังเป็นไร่ แลวดอนนเพชรบุรี

ครวงนี่ยังเป็นท้องนา

(เทียวกรุงเทพฯ ในบทละครวิทยุศึกษาตีบเรื่อง หน้า ๒๖๕)

พ่อ :- ...กรุงเทพฯ ในสมัยไฉน สมัยเริ่มสร้างกรุงนะ มีแนวป้องกันข้าศึกถึงสามชั้น
ด้านตะวันตกนั้นคิดแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำก็ขึ้นอยู่กับแล้ว ข้าศึกจะโจมตีเมืองได้
สะดวกก็ทางด้านตะวันออก บรรพบุรุษของเราจึงได้วางแนวป้องกันไว้สามชั้น
(ที่ชาวกรุงเทพฯ ในบทธะครวิทยุศึกษาสืบเรื่อง หน้า ๒๖๕)

การนำเสนอข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ด้วยบทสนทนาของตัวละครในบ
ทธะครวิทยุทำได้น่าสนใจ การตั้งคำถามของตัวละครในเรื่องต่าง ๆ ถ้วนอยู่ในความสนใจใคร่รู้ของ
ผู้ฟัง และตัวละครตอบข้อสงสัยดังกล่าว ได้ชัดเจน โดยเน้นให้ผู้ฟังสามารถจินตนาการตามได้

๕.๒.๑.๓ ความรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากบทธะครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จะมีคุณค่าใน
ด้านให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์แล้ว ยังให้ความรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรมทั้ง
ในประเทศและต่างประเทศที่น่าสนใจด้วย เช่น

ในด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของผู้หญิงอาหรับจะต้องมีผ้า
คลุมหน้าด้วย

บุร :- อูซี ผู้หญิงที่เคินมานั้น คลุมหน้าด้วย

อัมพร :- จริงนะแหละ น่ารำคาญแทน

(อาหรับราตรี ในบทธะครวิทยุศึกษาสืบเรื่อง หน้า ๖๔)

การแต่งกายของผู้หญิงประเทศโบลิเวีย จะเน้นเสื้อผ้าที่มีสีฉูดฉาด และมี
การสวมหมวกที่เรียกว่าโบเลอ

อัมพร :- พวกผู้หญิงนั่นแน่ะคะ แต่งตัวฉูดฉาดเหลือเกิน

อ้อม :- แหม คุณนั่นแน่ะ นุ่งสีแสด ใต้อีเสื้อสีฟ้า

ป.ม. :- แน่ะ คุณสังเกตหรือเปล่า ผู้หญิงสวมหมวกโบเลอทุกคนเลย สีคำก็มี สีน้ำตาลก็มี

(ฮาม่า ในบทธะครวิทยุศึกษาสืบเรื่อง หน้า ๘๕)

เครื่องแต่งกายขุนนาง พ.ศ. ๒๔๓๕ กับเครื่องแบบข้าราชการ พ.ศ. ๒๔๖๕ ผู้ชายนุ่งผ้าโจงกระเบนเหมือนกัน ต่างกันตรงสมัย พ.ศ. ๒๔๓๕ สวมเสื้อเย็บรับ คาคหุ้มขัดเพชร ส่วนสมัย พ.ศ. ๒๔๖๕ สวมเสื้อสีขาว กระดุมห้าเม็ด และมีอินทรรูป บอก ตำแหน่งและตังกัด สวมถุงเท้า รองเท้าสีดำเหมือนกัน

...ท่านเจ้าคุณมีอายุราว ๕๐ ปี รับราชการในตำแหน่งสูง ท่านกลับมาจากในวัง นุ่งผ้าจีบ โจงกระเบน สวมเสื้อเย็บรับ คาคหุ้มขัดเพชร ใต้วงเท้า รองเท้าดำ

(หัวใจทอง หน้า ๒๕)

...คุณหลวงกลับมาจากในวัง แต่งตัวเครื่องแบบราชการ นุ่งผ้าม่วงน้ำเงิน ใต้อีเสื้อขาว กระดุมห้าเม็ด ใต้อินทรรูปรองอำมาตย์เอก ตังกัดกระทรวงศึกษาธิการ สวมถุงเท้ารองเท้า

(หัวใจทอง หน้า ๔๘)

ส่วนการแต่งกายของผู้หญิง สมัย พ.ศ. ๒๔๓๕ นั้น หากเป็นสาวใช้จะนุ่ง ผ้าโจงกระเบนและห่มผ้าแถบ ส่วนหญิงสามัญเมื่อแต่งกายออกจากบ้านจะนุ่งผ้าโจงกระเบน สวม เสื้อแขนกระบอก และห่มผ้าแพร ทรงผมในยุคนั้นเป็นผมสั้น

สาวใช้ผมสั้น...แต่งตัวนุ่งผ้าโจงกระเบนห่มผ้าแถบ...แม่ทรัพย์ ภริยา ผมสั้น แต่งตัวแบบโบราณ คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน ใต้อีเสื้อกระบอกและห่มแพรจีนสีเขียว

(หัวใจทอง หน้า ๑๖)

ในด้านวิถีชีวิตชาวเมือง ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นเกี่ยวกับสภาพที่อยู่อาศัย ของชาวเมืองที่แปลกและน่าสนใจ เช่น สภาพบ้านที่พบเห็นได้ทั่วไปที่เกาะบาเรน จะมีลักษณะของ ผนังที่ทำอย่างหยาบ ๆ ไม่มีบานหน้าต่าง หลังคาตัดก่อกองสูง ไม่มีการทาสีอาคารให้สวยงาม ดังที่ตัวละครได้สนทนากันเกี่ยวกับลักษณะบ้าน โดยละเอียดว่า

อัมพร :- ...เขาสร้างบ้านอย่างไรกัน ผนังหยาบ ๆ ไม่โปกปูน ยังไม่เห็นบ้านที่ทาสีสวย ๆ สัก บ้านเดียว

ทรัพย์ :- เขาประหยัดกันกระมังครับ

บูร :- หลังคาละ ว่าอย่างไร เห็นแต่ผนังลอยขึ้นไป ชั้นบนหน้าต่างก็ไม่มียาน มองเห็น หลังคาโหว่ไม่มีหลังคา

ทรัพย์ :- ผมเคานะครับ ดูหลังนั้นซี มองไกล ๆ นึกว่าสามชั้น แต่ที่จริงมันสองชั้นหลังคาตัด แล้วก่อกองสูงขึ้นไปอีกเพื่อบังแดด คล้ายกับว่ามีชั้นสาม

(อาหรับราตรี ในบทละครวิทยุศึกษาสิบเรื่อง หน้า ๖๘)

การประกอบอาชีพของชาวเมืองลาปาซ ประเทศโบลิเวีย จะเน้นการขุดแร่
เพราะสภาพบ้านเมืองส่วนใหญ่เป็นภูเขาไม่มีแม่น้ำ

อัมพร :- ประเทศโบลิเวียนี้...พลเมืองสามล้านคน ส่วนมากชอบอยู่บนเขา ไม่ชอบอยู่ในที่ราบ

.....
อัมพร :- พลเมืองชอบอยู่บนเขา เพราะว่าภูเขาเป็นที่ทำมาหากินของเขา มีแร่ต่าง ๆ มากมา
พลเมืองต่างก็มีเหมืองแร่เล็ก ๆ น้อย ๆ ของตนเอง เหมือนกับชาวนามิเบียที่เมืองเร
อย่างนั้นแหละ

(อ่านในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๘๘)

ป.ม. :- คงจะเป็นพวกขุดแร่กระมัง อยู่บนนี้ก็จะเอาอาหารมาจากไหน

อัมพร :- เขาว่าพวกนี้ไม่ค่อยหิวคอกกะ เขากินใบโคคาไฟ้ห้อมันชามั่วก็ไม่หิว

(อ่านในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๘๙)

การแบ่งแยกชั้นวรรณะเป็นวัฒนธรรมของชาวฮินดู ดังนั้นคนต่างชั้นต่าง
วรรณะกันจะใช้ของร่วมกันไม่ได้ แม้แต่เครื่องนอนก็จะต้องมีไว้ใช้เป็นคนเอง ไม่ปะปนกัน

แม้ว :- ...โรงมหรตติ ๆ ทำไมไม่มีที่นอนหมอนมุ้งในห้องนอน

นาจฉันท :- ดันเหตุจากการแบ่งชั้นวรรณะครับ คนต่างวรรณะกันจะใช้ที่นอนร่วมกัน
ไม่ได้ ดังนั้นทุกคนก็ต้องมีที่นอนหมอนมุ้งประจำตัวของตัวเอง ไปไหนก็
ต้องหอบเอาไปด้วย

หยาสา :- มีน้ำละ เห็นหอบที่นอนหนุนหัวกันเป็นแถวที่สถานี

(ไปสวนดุสิตนิ ในบทละครวิทยุศึกษาฉบับเรื่อง หน้า ๒๑๐)

การคมนาคมในสมัยอดีตจะต่างจากปัจจุบัน การเดินทางสัญจรใน
กรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ ๕ จะนิยมเดินทางด้วยเรือ การค้าขายและที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ๆ มักอยู่
ริมน้ำ ส่วนทางบกมีการใช้รถม้าและรถรางในการสัญจร

คุณพ่อ :- ...สมัยก่อนนั้นถนนหนทางยังไม่ค่อยมี ก็ต้องใช้แม่น้ำเป็นทางคมนาคมที่สำคัญ เรือ
ใหญ่ ๆ ก็เข้ามาจอดตามฝั่งแม่น้ำได้สะดวก ที่ดินริมน้ำจึงเป็นที่ทำมาค้าขาย และเป็น
ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ ๆ

.....
ใหญ่ :- แหม ถนนเจริญกรุงยาวจริง ขึ้นรถม้าไปตลอดสาย มีคางแหย่

คุณพ่อ :- แคร่ถนนเจริญกรุงมีรถรางด้วยนะ อ่านโน้นดูซิ หมายถึงที่อยู่ข้างใต้นั้นนะ อ่าน
ใต้นั้นเขาฟัง

ใหญ่ :- (อ่าน) “ทางรอดทรมานเวมิคอคอดนจนเจริญกรุง แต่คงในแผนที่ไม่ได้”

.....
คุณพ่อ :- แคร่ดวงสมัยไฉนก็ถากคิ้วมา

(กรุงรัตนโกสินทร์ หน้า ๑๐-๑๑)

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นบทละครที่มีคุณค่า สอดแทรกความรู้ในด้านต่าง ๆ ในระหว่างการดำเนินเรื่อง ได้แก่ ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ผู้ชมจะได้รับความรู้ที่แปลกใหม่ และน่าสนใจ เป็นการเสริม ประสิทธิภาพ และเปิดโลกทัศน์ของผู้ชมให้กว้างไกลขึ้น การนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่คล้ายกับ สารคดีท่องเที่ยวในรูปแบบของบทละคร ช่วยให้ผู้ชมเกิดความสนใจมากกว่าการเป็นหนังสือ สารคดีโดยทั่วไป

๕.๒.๒ คุณค่าทางด้านการนำเสนอสารและแนวคิด

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้นำเสนอสารและแนวคิดที่มีความหลากหลาย ทั้งในด้านของการสะท้อนภาพชีวิตและสังคม การชี้แนะแนวทางพัฒนาชีวิตและสังคม รวมไปถึงการตั้งสอนและโน้มน้าวใจผู้ชม โดยสารดังกล่าวจะสื่อผ่านคำพูดและพฤติกรรมของตัวละครที่ดำเนินไปตามโครงเรื่อง

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้สะท้อนภาพชีวิตและสังคมในหลาย ๆ ด้าน เป็นการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ชมควรให้ความสนใจ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติบางอย่างให้เหมาะสม จะเห็นได้ว่าบทละครแนวท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มักสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของแต่ละประเทศ ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างทางสังคมของประเทศต่าง ๆ เช่น สภาพบ้านเมือง ภูมิประเทศ วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เพื่อให้เห็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละประเทศ และผู้แต่งยังได้ให้ความสำคัญต่อสังคมหรือสถานที่นั้น ๆ ด้วย เช่น การชี้ให้เห็นความสำคัญของสวนฤๅษีซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า หรือประเทศอินเดียซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของพุทธศาสนา นอกจากนี้ในเรื่องเที่ยวกรุงเทพฯ และกรุงรัตนโกสินทร์ ได้สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของบ้านเมืองในสมัยก่อนและปัจจุบัน ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นไปตามวิถีชีวิตของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ชมจะรู้สึกซาบซึ้งและภูมิใจที่บรรพบุรุษของไทยได้ช่วยกันสร้างบ้านเมืองให้ดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นนับเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บางครั้งในการเสนอสารไม่เพียงเป็นการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับชีวิตและสังคมในแง่
มุมต่าง ๆ เท่านั้น หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มักใช้บทละครเป็นเครื่องมือแนะแนวทางในการ
ดำเนินชีวิต และการปฏิรูปสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่
เกี่ยวกับการศึกษา จากการที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รับราชการในกระทรวงศึกษาธิการเป็นเวลายาวนาน เริ่มจากการเป็นครูไปจนถึงระดับผู้บริหารการศึกษา มีประสบการณ์จากการไปศึกษาและดู
งานในต่างประเทศ ท่านจึงมีแง่คิดและมุมมองเกี่ยวกับการศึกษาที่กว้างและลึกซึ้ง เข้าใจเกี่ยวกับ
สภาพและปัญหาการศึกษาของประเทศ ท่านมีความเห็นว่าการขยายการศึกษาในประเทศโดยเฉพาะ
อย่างอังกการศึกษาประชาบาลไม่ควรกระจุกตัวอยู่แต่ในเมืองใหญ่ ๆ แต่ควรให้ความสำคัญกับพื้นที่
ในชนบทด้วย อีกทั้งหลักสูตรก็จะต้องสอดคล้องกับการประกอบอาชีพ จะเห็นได้จากตัวละครที่ชื่อ
สุวัณณาในเรื่องสุวัณณปัญญาได้วางแผนให้ท่านผู้ใหญ่ในวงการศึกษาท่านหนึ่งพบกับชาวบ้านเพื่อ
ให้ทราบถึงปัญหาของการส่งลูกหลานไปเรียนในเมือง และชี้แจงให้ท่านเห็นประโยชน์ของการ
ขยายการศึกษาในชนบทว่าจะทำให้เด็กใกล้ชิดกับพ่อแม่ และหากมีการเพิ่มหลักสูตรด้านวิชาชีพก็
จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรงด้วย ในบทละครเรื่องสามเกลอ ท่านได้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ
งานการศึกษาของชาติว่า ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบควบคู่ไปกับหน่วยงานของรัฐ และ
หากได้พระมหากษัตริย์จากสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยแล้ว งานการศึกษาของชาติจะพัฒนาไป
ด้วยดี ตัวละครเอกในเรื่องต่างมีความเห็นตรงกันว่าโครงการขยายการศึกษาภาคบังคับนั้นจะต้อง
ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน ข้าราชการจะต้องซื่อสัตย์และ
รับผิดชอบต่อหน้าที่ และควรอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อการดำเนินงานจะได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล บางเรื่อง ผู้แต่งได้ชี้แนะ
เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาความคิดของนักเรียน ได้แก่ เรื่องสามมากกว่าห้า ผู้แต่งได้ยกกรณีการ
สอนคณิตศาสตร์ให้แก่เด็กว่า ควรเลือกประเด็นที่เหมาะสมกับวัยและระดับสติปัญญาของเด็กจึงจะ
เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการยึดยึดความรู้นักเรียนเกินระดับสติปัญญาและวัยไม่
เป็นผลดีต่อพัฒนาการทางการศึกษาของเด็ก คือเรียนด้วยความไม่เข้าใจและไม่เกิดความคิด
สร้างสรรค์ต่อบทเรียน เช่นที่ตัวละครพิศุจน์ให้เห็นว่าการสอนให้เด็กรู้จักค่าของเงินไม่เหมาะที่จะ
สอนกับเด็กอายุ ๕ ขวบ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าบทละครของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ช่วยเสริมสร้าง
ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบและแผนงานการศึกษาของประเทศให้ชัดเจนขึ้น เห็นถึงการ
ดำเนินงานของกระทรวงศึกษา พร้อมกับได้แนะแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาให้ก้าวหน้าตาม
ทัศนะของผู้แต่งด้วย

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ช่วยปลูกฝังความคิดและค่านิยมที่
 ค้ำจุนหลายประการ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มักใช้บทละครเป็นเครื่องชี้แนะแนวทางในการดำเนิน
 ชีวิต เพราะบทละครเป็นแบบจำลองชีวิตมนุษย์ในอีกแง่มุมหนึ่ง สะท้อนให้เห็นการกระทำที่ถูกและ
 ผิด และผลที่ตามมา เพื่อให้ผู้ชมนำสิ่งที่ค้ำจุนไปเป็นแบบอย่าง และไม่นำสิ่งที่ไม่ดีไปเป็นเยี่ยงอย่าง
 การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดของตัวละครเป็นประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้ชม ให้รู้จักดำเนินชีวิตด้วยความ
 ระมัดระวังมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น บทละครเรื่องชาวดิและต๋องแก่งแม่ปิง ชี้ให้เห็นว่า การยึดมั่นและ
 หลงอยู่กับคำทำนายและการเสี่ยงโชคอาจทำให้การดำเนินชีวิตผิดพลาดและไม่ประสบความสำเร็จ
 คนเราควรยึดมั่นกับความจริง และแก้ปัญหาด้วยความสามารถของตนเอง ผู้แต่งได้สร้างให้ตัว
 ละครเอกของเรื่องเป็นตัวแทนของผู้ที่ไม่รู้จักดำเนินชีวิตอยู่ในหลักความจริง หลงงมงายอยู่กับคำ
 ทำนาย และท้ายที่สุดการเชื่อคำทำนายได้ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ชีวิต

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้พยายามสร้างหรือปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ผู้ชมละคร
 บทละครหลายเรื่องจึงเป็นบทละครที่มุ่งสั่งสอนด้านคุณธรรม และจริยธรรม เน้นในเรื่องการกระทำ
 ดี คุณธรรมที่ผู้แต่งให้ความสำคัญมากที่สุดคือความเสียสละ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สำคัญต่อการดำรง
 อยู่ของสังคม ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการเสียสละประ โยชน์ส่วนตนเพื่อประ โยชน์ส่วนรวมเป็นคุณธรรม
 ที่ยิ่งใหญ่ นอกจากจะทำให้ผู้ที่เสียสละมีความสุข และได้รับการสรรเสริญแล้ว บางครั้งยังช่วยให้
 ผู้นั้นรอดพ้นจากอันตรายด้วย เช่น ในบทละครเรื่องเทพธิดาสาธิต จิดได้ขอให้เทพธิดาปล่อยตัว
 เพื่อนไป โดยยอมให้ตนถูกลงโทษเป็นสองเท่า จากความกล้าหาญและความเสียสละของจิดทำให้
 ราชนิของเหล่าเทพธิดาเห็นถึงความมีน้ำใจ ยอมเสียสละตนเองเพื่อผู้อื่น ราชนิจึงเกิดความเมตตา
 และปล่อยเด็กทั้งสองไป ในบทละครเรื่องหัวใจทองได้เน้นให้เห็นความเสียสละประ โยชน์ส่วนตน
 เพื่อบ้านเมืองซึ่งผู้แต่งเห็นว่ามีค่าสำคัญยิ่ง ท่านชี้ให้เห็นว่าการเสียสละที่ดินส่วนตนเพื่อใช้สร้าง
 โรงเรียนเป็นบุญกุศล ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติ มีส่วนให้การพัฒนาด้าน
 การศึกษาของไทยเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มักสอดแทรกคุณธรรมด้านต่าง ๆ ไว้ในระหว่างการ
 ดำเนินเรื่องเสมอ โดยปรากฏในคำพูดของตัวละคร ท่านมักปลูกฝังคุณธรรมของครูมากเป็นพิเศษ
 เพราะเห็นว่าครูเป็นผู้นำของชาติ เป็นผู้ตั้งสอนอบรมขัดเกลาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญนั่นคือเด็กซึ่ง
 จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่และเป็นอนาคตของชาติ ดังนั้นผู้ที่ตั้งสอนให้เด็กเป็นคนดีก็คือครูผู้มี
 คุณธรรมประจำใจ ตัวอย่างคุณธรรมของครูที่ปรากฏในบทละคร เช่น

...การเป็นครู คือการอบรมสั่งสอนเด็กให้ประพฤติดี มีความรู้...

(หัวใจทอง หน้า ๑๑)

...คุณอยากให้เจ้าสัญญาว่า เจ้าจะทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตลอดชีวิตของเจ้า จะสอนหนังสือก็สอนจนสุดความสามารถ มุ่งหมายจะให้ลูกศิษย์ลูกหาของเจ้าได้คิดจริง ๆ ไม่ใช่สอนท่องเสร็จไปวันหนึ่ง ๆ

(หัวใจทอง หน้า ๑๘)

...รักที่จะบำเพ็ญประโยชน์ให้เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ด้วย

(เงินทองสามบาท ในบทละครชุดเล่มใหม่ หน้า ๑๕๑)

...ครูต้องคิดถึงศิษย์ก่อนอื่น การเอื้อเฟื้อช่วยเหลือศิษย์ทั้งในเวลาเรียน และนอกเวลาเรียน ทุกโอกาสที่จะทำได้

(ทวงมาดัย ในบทละครชุดสืบเรื่อง หน้า ๘๓)

คุณธรรมด้านอื่น ๆ ที่ปรากฏในบทละคร ได้แก่ ความรักชาติและความจงรักภักดี ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การเคารพผู้ใหญ่ และการรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า บทละครที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แต่งขึ้น ช่วยสอนคุณธรรมให้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี ซึ่งให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการทำความดีที่มีต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคมในระดับกว้าง บทละครของท่านเหมาะกับผู้ชมในทุกระดับตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ เพราะคุณธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทละครล้วนเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลทุกเพศทุกวัย คุณธรรมบางประการเจาะจงเฉพาะอาชีพ นั่นคือคุณธรรมของครูซึ่งผู้แต่งให้ความสำคัญมาก ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูของผู้แต่งทำให้ตระหนักว่าเด็กจะดีได้ด้วยการมีครูที่ดีแล้วสังคมก็จะติดตามไปด้วย

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล บางเรื่อง ได้นำเสนอสารและแนวคิดที่ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกและเป็นการโน้มน้าวใจผู้ชม ได้แก่ เรื่องความเมตตาการุญताจุนโลก บทละครเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของโรงพยาบาลที่จะต้องมีสถานที่รักษาที่เพียงพอในการรองรับผู้ป่วยและการมีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัย ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการบริจาคให้กับโรงพยาบาลเป็นการแสดงความเมตตาให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข สารและแนวคิดที่ผู้แต่งนำเสนอนี้จะช่วยโน้มน้าวใจผู้ชมให้ร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างตึกและซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็นให้แก่โรงพยาบาลได้เป็นอย่างดี

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีคุณค่าในด้านการนำเสนอสารและแนวคิดที่น่าสนใจ ช่วยพัฒนาสติปัญญาและจิตใจให้แก่ผู้ชม ทำให้ผู้ชมรู้จักคิด วิเคราะห์ และใช้วิจารณญาณในระหว่างที่ชมการแสดง เป็นการเปิดโลกทัศน์ รู้จักนำประสบการณ์ที่ได้จากการชมละคร ไปเป็นแบบอย่างหรืออุทาหรณ์เพื่อการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ถูกครรลองคลองธรรม เป็น

ประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป สมเด็จพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “การละครนอกจากจะเป็นเครื่องบันเทิงและให้ความสุขแล้ว ยังเป็นวิถีแห่งการศึกษาที่สำคัญ เพราะละครเป็นสิ่งที่จะโน้มน้าวจิตใจคนให้เห็นผิดเป็นชอบได้ ทำให้จิตใจสูงขึ้น” (ฉวีวรรณ กินาวงศ์, ๒๕๒๐ : ไม่ปรากฏเลขหน้า) สิ่งที่ยืนยันคุณค่าของบทละครของท่านได้เป็นอย่างดีก็คือ บทละครบางเรื่องของท่านได้นำไปจัดแสดงหลายครั้ง นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการได้นำเรื่องบางเรื่องไปใช้เป็นบทเรียน และคัดเลือกให้เรื่องหัวใจทองเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาของนักเรียนด้วย

๕.๑ คุณค่าทางด้านพัฒนากิจกรรมในโรงเรียน

การใช้ละครเป็นกิจกรรมให้แก่นักเรียนเป็นอุบายหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างสติปัญญา และอารมณ์ของนักเรียนให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมตามวัย การละครเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ทำให้เกิดความตื่นเต้นสนุกสนานได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับศิลปะแขนงอื่น เช่น วิจารณ์ศิลปะทางการปั้นวาด หรือแกะสลัก การนำเอาละครเข้ามามีบทบาทในการศึกษาก่อให้เกิดคุณค่าทางด้านการพัฒนา กิจกรรมในโรงเรียน ได้แก่ คุณค่าทางด้านช่วยเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน และคุณค่าทางด้านช่วยเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรในโรงเรียน

๕.๑.๑ คุณค่าทางด้านช่วยเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียน บทละครหลายเรื่องเหมาะที่จะเป็นสื่อการสอน หรืออาจใช้บทละครนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อให้การสอนมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น บทละครแนวปัญหาโททยศคณิตศาสตร์ ใช้กับการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ได้แก่เรื่องไอ้โตไม่เฉลียว เป็นการสอนในเรื่องอัตราส่วนร้อยละ เรื่องเงินหาย และเงินหายตามบาทสอนเรื่องการบวกลบคูณหาร และเรื่องตามมากกว่าห้าสอนเรื่องการเปรียบเทียบหน่วยทางคณิตศาสตร์ เหตุการณ์ในเรื่องเป็นการจำลองสถานการณ์เพื่อให้สอดคล้องกับโจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนช่วยกันคิดแก้ปัญหา โดยนำตัวเลขที่ปรากฏในเรื่องมาผ่านกระบวนการคิดตามหลักที่ถูกต้องจึงจะสามารถแก้โจทย์ปัญหานั้นได้

บทละครแนวตั้งสอนคุณธรรมและจริยธรรม ช่วยในการเรียนการสอนวิชาสังคมได้เป็นอย่างดี บทละครแนวตั้งสอนจริยธรรมใช้เป็นกรณีตัวอย่างของการดำเนินตามหลักคุณธรรมข้อต่าง ๆ เช่น การทำความดีละเว้นความชั่ว การรู้จักเป็นผู้เสียสละ และสอนให้เป็นผู้มีจิตใจดี มี

ความเมตตาปรานีต่อเพื่อนมนุษย์เพื่อให้ตั้งคมดำรงอยู่ด้วยความสงบสุข การเรียนการสอนในชั้นเรียนอาจใช้วิธีให้นักเรียนเล่นละครที่มีเนื้อเรื่องในแนวตั้งสอนคุณธรรมในด้านต่าง ๆ เด็กจะได้ประสบการณ์จากละครเหมือนได้รับประสบการณ์ตรงซึ่งในชีวิตจริงอาจไม่มีโอกาสได้พบ และในการซ้อมละครซึ่งเด็กจะต้องท่องจำบทให้ขึ้นใจ การได้พูดเข้าไปเข้ามาทำให้เด็กได้ซึมซับคุณธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทละครโดยไม่รู้ตัว เป็นการตอกย้ำคำสอนในเรื่องคุณธรรมได้ทางหนึ่งโดยผ่านกระบวนการซ้อมนั่นเอง นอกจากนี้เด็กก็จะได้มีโอกาสร่วมวิเคราะห์และตีความบทละครไปพร้อมกับครูซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้กำกับการแสดง ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจและประจักษ์ในคุณธรรมเหล่านั้นด้วยตนเองซึ่งดีกว่าการตั้งสอนโดยตรง การให้เด็กได้แสดงละครจะช่วยให้เด็กเป็นคนที่กล้าแสดงออกในด้านการกระทำและความคิด ละครจะช่วยกล่อมเกลาจิตใจและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้

ส่วนบทละครแนวท่องเที่ยวจะช่วยเสริมความรู้เกี่ยวกับสังคมด้านต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในบทเรียน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรมทั้งในและต่างประเทศ เช่น พระราชนิพนธ์กิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ระบบการศึกษาของไทย หรือการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ต่างกันของคนแต่ละชาติ บทละครจะช่วยให้เด็กเกิดความสนใจในเรื่องที่เรียนเพราะสนุกและเพลิดเพลินกว่าการเรียนการสอนตามตำราเพียงอย่างเดียว เช่น เมื่อต้องการสอนเรื่องประวัติศาสตร์ไทยก็ใช้บทละครเรื่องเที่ยวกรุงเทพฯ มาประกอบการเรียนการสอน นอกจากนี้บทละครจะช่วยกระตุ้นความสนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอีกด้วย เช่น ประสบการณ์ที่เด็กได้จากเรื่องดินแดนของพระพุทธองค์ อาจทำให้เด็กอยากค้นคว้าเพิ่มเติมในเรื่องของพระพุทธศาสนามากขึ้น เป็นต้น การใช้บทละครเพื่อช่วยเสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียนนี้ นอกจากจะช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนให้น่าสนใจ เรียนสนุกแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนมีความจำดีขึ้นด้วย

๕.๓.๒ คุณค่าทางด้านช่วยเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรในโรงเรียน

บทละครหลายเรื่องของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แต่งขึ้นเพื่อใช้แสดงในโรงเรียน และนักแสดงก็คือนักเรียนนั่นเอง เช่น เรื่องใจโตไม่เฉลียว ยังเป็นรอง อันความกรุณาปรานี และเทพธิดาชาติ การแสดงละครในโรงเรียนจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตรหรือเรียกว่ากิจกรรมต้นทนาการในอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน ผู้ที่ชมละครก็จะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่วนนักเรียนที่มีส่วนร่วมในงานละครก็จะได้ฝึกการทำงาน ใฝ่ลงมือปฏิบัติจริงด้วย

การจัดการแสดงละครในโรงเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน เริ่มจากการวางแผนในการแสดง ขึ้นคอนนี่จะส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้จินตนาการ และมีความคิดสร้างสรรค์ ในส่วนของการเป็นนักแสดง จะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนกล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตัวเอง พัฒนาบุคลิกภาพ และได้รับความชำนาญในการฝึกพูดปากเปล่า นักเรียนทุกคนที่มีส่วนร่วมในงานละครจะได้รับการฝึกฝนให้รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ เสริมสร้างคามสามัคคี มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การทำงานละครจะช่วยสร้างระเบียบวินัยให้แก่ นักเรียน ฝึกให้มีความรับผิดชอบในการทำงานส่วนต่าง ๆ และให้สำนึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ไม่ว่าจะมิบทบาทหรือหน้าที่เล็กน้อยเพียงใดก็ตาม เช่น เป็นนักแสดง ผู้กำกับ ผู้ช่วยผู้กำกับ คนจัดฉาก คนจัดเครื่องแต่งตัว ผู้ประสานงานและประชาสัมพันธ์ เป็นต้น นักเรียนแต่ละคนจะรู้สึกภูมิใจในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพราะการทำงานทุกส่วนล้วนมีความสำคัญต่อการดำเนินการจัดแสดง เป็นการสอนให้รู้จักการเข้าสังคม ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อตนเอง พัฒนาบุคลิกภาพ กล้าแสดงออก เสริมสร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาจิตใจให้มีความรักในศิลปะ ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานและการปฏิบัติตนต่อสังคมในภายหน้า

จะเห็นได้ว่าละครเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีคุณค่าต่อการศึกษาของนักเรียน ทั้งในด้านการเสริมกิจกรรมในหลักสูตร ได้แก่ การเสริมบทเรียนในวิชาต่าง ๆ และเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตร ได้แก่ การจัดการแสดงละครเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ของโรงเรียน การให้นักเรียนได้มีกิจกรรมเสริมเช่นนี้จะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน เห็นประโยชน์ของการศึกษาและรู้จักนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้แก่ นักเรียนด้วย

บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นบทละครที่มืองค์ประกอบที่พร้อมนำไปจัดแสดงได้ แต่งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป บางเรื่องแต่งขึ้นเพื่อใช้แสดงในโอกาสที่เฉพาะ บางเรื่องสามารถนำไปแสดงได้ทุก ๆ โอกาสและกาลสมัย และเป็นบทละครที่อ่านสนุก ให้ทั้งสาระและความบันเทิง ช่วยพัฒนาทางด้านจิตใจและสติปัญญาให้แก่ผู้ชม ให้ทั้งความรู้ ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ช่วยฝึกฝนทางด้านความคิดและการทำงาน นอกจากนี้การได้ศึกษาบทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ทำให้เห็นถึงความเป็นคนรอบคอบและละเอียดถี่ถ้วนของผู้แต่ง แม้จะเป็นเพียงการให้รายละเอียดเล็กน้อยเกี่ยวกับการแสดง คำอธิบายของท่านมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย ช่วยทุ่นเวลาในการเตรียมการต่าง ๆ เช่น การจัดหานักแสดง การจัดฉาก เพราะผู้แต่งได้อธิบายลักษณะของตัวละคร เครื่องแต่งกาย ฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก รวมถึงการจัดแสดงไว้ละเอียดแล้ว และทำให้ผู้กำกับการแสดงและนักแสดงตีความหมายของบท อารมณ์ และความรู้สึกของตัวละครได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามรายละเอียดต่าง ๆ ที่ผู้แต่งอธิบายไว้ไม่ได้เป็น

ข้อกำหนดโดยตัวที่กลุ่มผู้จัดละครจะต้องดำเนินการตาม แต่จะช่วยเป็นกรอบความคิดในการจัดแสดง บทละครของท่านจึงสามารถนำไปแสดงได้ตามศักยภาพของกลุ่มผู้จัดนั้น ๆ

การที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เลือกรูปแบบของละครเพื่อนำเสนอเรื่องต่าง ๆ แทนการนำเสนอเป็นบทความ สารคดี หรืองานวรรณกรรมประเภทอื่น เนื่องจากการใช้ละครเป็นสื่อในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีชีวิตชีวา และไม่เป็นการตั้งตงโดยตรง เพราะลักษณะของละครจะเป็นการจำลองชีวิตคนออกมา เมื่อละครมีโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง และตัวละครที่ดีก็ย่อมจะดึงดูดความสนใจได้ดี นอกจากนี้การใช้ฉาก แสง สี ดนตรี และเสียงประกอบก็ได้ช่วยเสริมให้ละครมีชีวิตชีวาขึ้นด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นเสน่ห์ของละคร ด้วยเหตุนี้บทละครร้อยแก้วของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จึงเป็นบทละครที่มีคุณค่าเหมาะแก่การอ่านและการแสดง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย